

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Michaela Šestáková

**Působení Austrálie a Nového Zélandu v rámci
ANZUS**

Bakalářská práce

Praha 2014

Autor práce: **Michaela Šestáková**

Vedoucí práce: **JUDr. PhDr. Tomáš Karásek Ph.D.**

Rok obhajoby: **2014**

Bibliografický záznam

ŠESTÁKOVÁ, Michaela. Působení Austrálie a Nového Zélandu v rámci ANZUS. Praha, 2014. 54 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií. Katedra mezinárodních vztahů. Vedoucí bakalářské práce JUDr. PhDr. Tomáš Karásek Ph.D.

Abstrakt

Tato práce se zabývá působením Austrálie a Nového Zélandu v rámci bezpečnostního paktu ANZUS. Využívá teoretický koncept opozice uvnitř aliance, konkrétně opozice pro získání autonomie. Pomocí komparace zjišťuje, jaké faktory ovlivňovaly odlišné chování těchto dvou spojenců. Nový Zéland zaujal v 80. letech vůči USA opozici pro získání autonomie, kdežto Austrálie setrvala v konformním vztahu, který ji zaručoval bezpečnostní výhody. Práce řeší otázku, zda to bylo způsobeno zahraničněpolitickými, vnitropolitickými nebo systémovými faktory. Dále zkoumá vývoj vztahů spojenců v rámci dvou bilaterálních dohod, vzniklých po sporu z USA a Nového Zélandu a účelnost těchto dohod v obranných politikách států a současných válečných konfliktech.

Abstract

This thesis deals primarily with Australia and New Zealand within ANZUS. Using theoretical concept intra-alliance opposition, more precisely opposition for autonomy it compares factors which influenced different behavior of the members. New Zealand occupied opposition for autonomy against U. S. in 1980s, while Australia remained in conformal relationship guaranteeing security benefits. Factors, which could influence members, given by this thesis are foreign-policy, domestic-policy and system factors. Thesis examines evolution of member's bilateral relations with U. S. from mid 1980s and presents contemporary cooperation frame.

Klíčová slova

Austrálie, Nový Zéland, ANZUS, USA, aliance, opozice uvnitř aliance, opozice pro získání autonomie, bezpečnostní politika

Keywords

Australia, New Zealand, ANZUS, U.S., alliance, intra-alliance opposition, opposition for autonomy, security policy

Rozsah práce: 91 513 znaků (včetně mezer)

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 12. 5. 2014

Michaela Šestáková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu své bakalářské práce JUDr. PhDr. Tomášovi Karáskovi Ph.D. za jeho vstřícný přístup, odbornou pomoc a čas, který mi při zpracování předkládané práce věnoval.

Institut politologických studií

Projekt bakalářské práce: Působení Austrálie a Nového Zélandu v rámci ANZUS

Téma práce

Trilaterální smlouva ANZUS byla podepsána v době bipolárního rozdělení světa. Dohoda byla podepsána 1. září 1951 v San Francisku a vstoupila v platnost 29. dubna 1952. V roce 1984 byla nicméně na Novém Zélandu zvolena čtvrtá labouristická vláda, která následně navrhla vytvoření bezjaderné zóny v jižním Pacifiku a rozhodla se uzavřít novozélandské přístavy americkým válečným lodím s jadernou výzbrojí i pohonem. Důsledkem tohoto rozhodnutí bylo rozdělení smluvních stran dohody na bilaterální vztahy USA – Austrálie a Nový Zéland – Austrálie.

Od roku 1984 prošly vztahy mezi signatáři dohody dalším vývojem. Obecně lze říci, že Austrálie zůstala spolehlivým spojencem USA, mimo jiné proto, že během 20. století postupně upadaly její vztahy s Velkou Británií, v důsledku čehož se začala soustředit na spojení s jinými velmocemi. Nový Zéland si postupem času začal uvědomovat problematiku dopady vytvoření bezjaderné zóny a USA vyjádřily v roce 2008 ochotu posunout se ve vztazích s ním dál. V posledních letech bylo proto možné zaznamenat několik dalších momentů, které naznačují, že by spolupráce v rámci ANZUS mohla být dále posílena.

Předmět a cíl zkoumání

Ve své bakalářské práci budu zkoumat působení dvou členů ANZUS – Austrálie a Nového Zélandu. Jednání spojenců v rámci této asymetrické dohody je velmi zajímavé vzhledem k tomu, jak rozdílně se Austrálie a Nový Zéland od vzniku roku 1952 v rámci spojení s USA chovaly. Cílem práce je definovat faktory, které zapříčinily odlišné chování obou spojenců v rámci této asymetrické dohody, určit, proč se Nový Zéland rozhodl vytvořit bezjadernou zónu a ohrozit tím spolupráci se spojenci v ANZUS a naopak, proč Austrálie za celou dobu trvání paktu zaujímala shodné stanovisko s USA.

Hypotéza

Hlavní výzkumnou otázkou práce je, proč se Austrálie a Nový Zéland v rámci spojení ANZUS chovaly odlišně – zatímco Austrálie setrvala v konformním postoji vůči USA, Nový Zéland se rozhodl pro opoziční chování. Vysvětlení lze hledat v asymetrii aliance, kdy se menší stát snaží získat více autonomie v oblasti zahraniční politiky, ale otázkou zůstává, proč v tomto případě dva menší spojenci jednali tak odlišně. Předpokládám, že Austrálie se nepostavila do opozice pro autonomii proto, že se cítila více ohrožená a věděla, že blízkým spojenectvím získá bezpečnostní výhody. Sociální hnutí v Austrálii nebylo stejně výrazné jako na Novém Zélandu a neovlivňovalo tak vládu, aby zvýšila autonomii státu v rámci ANZUS. Nový Zéland se do opozice postavil z důvodu pocitu závislosti na spojencích a zároveň necítil potřebu výrazné ochrany od USA před bezpečnostními hrozbami. Doplňkovou otázkou práce je, jak se spolupráce v rámci ANZUS dále vyvíjela a zda v souvislosti změny vztahů Nového Zélandu a USA můžeme očekávat posílení spolupráce a zvýšení efektivity této organizace.

Metodologie

Jádrem práce bude komparace dvou zvolených států – Austrálie a Nového Zélandu - na teoretickém základě konceptu opozice uvnitř aliance (*intra-alliance opposition*), která mi pomůže vysvětlit, proč Nový Zéland upřednostnil své zájmy ohledně bezjaderné zóny před spoluprací v rámci bezpečnostního paktu ANZUS. Podle konceptu Amy Catalinac budu na případ ANZUS používat koncept opozice pro získání autonomie (*opposition for autonomy*).

Operacionalizace

Koncept opozice uvnitř aliance je použitý Erichem Reiterem a Heinzem Gärtnerem, Jamesem Morrowem a blíže specifikovaný a uplatněný na případě společenství ANZUS ve článku Amy Catalinac. Opozice uvnitř aliance mezi malým státem a jeho mocnějším spojencem je v tomto případě mnohem zřetelnější než v jiných případech. Tento koncept mi v této práci pomůže zodpovědět otázku, proč se Austrálie a Nový Zéland v rámci společenství ANZUS chovaly odlišně.

S využitím tohoto teoretického rámce tedy definuji chování Nového Zélandu jako opozici pro získání autonomie. Opozice pro získání autonomie v mém případě bude znamenat situaci, kdy se menší stát v asymetrické alianci cítí nespokojený se svou dosavadní autonomií a provede kroky, které jeho autonomii zesílí, a bude moci provádět nezávislou zahraniční politiku. Na tomto základě budu zkoumat, jaké faktory vedly Nový Zéland k tomu zesílit svou autonomii a proč Austrálie tuto potřebu neměla a stačilo jí, že z paktu těžila bezpečnostní záruky. Faktory rozdělím do následujících kategorií: vnitropolitické, zahraničněpolitické a případně další systémové.

První kategorií jsou tedy faktory zahraničněpolitické. Je tedy nutné prozkoumat projevy zahraniční bezpečnostní politiky v obou zemích, zda vycházely vstříc USA nebo se naopak jejich zájmy odlišovaly a tím pádem došlo k opozičnímu chování. Budu tedy zkoumat, zda byly kroky provedené vládami obou států v souladu s tím, co je uvedeno v dohodě ANZUS nebo byly v souladu s tím, co požadovaly USA.

Spokojenost s dosavadní autonomií ale neodráží jen zahraničněpolitické projevy, ale mohou ji vysvětlovat také vnitropolitické faktory, které jsou druhou kategorií, jíž se v práci budu zabývat. Ty lze zkoumat např. na základě existence a vlivu sociálních hnutí. Je nutné zjistit, zda a jak se lišila politická (protijaderná) hnutí v obou státech a jaký vliv měla na utváření pohledu zákonodárců na autonomii v rámci ANZUS. V obou státech byla totiž v druhé polovině 20. století aktivní hnutí proti jádru, a tak je možné využít tento parametr ke komparaci.

Systémovými faktory pak jsou takové, které mohly formovat politiky obou zemí. V druhé polovině 20. století prošel mezinárodní systém řadou změn, které mohly ovlivnit politiku a národní zájmy Austrálie a Nového Zélandu. Takovými faktory by mohlo být rozložení sil mezi bloky bipolárního rozdělení světa, „oteplování a ochlazování“ vztahů mezi SSSR a USA a další politický vývoj v oblasti Pacifiku.

Zhodnocení relevantní literatury

Primárním zdrojem je v případě zkoumání ANZUS samotná Dohoda (ANZUS Treaty), která definuje rozsah spojení a lze s její pomocí vyložit působení spojenců ANZUS. Dalším pramenem je New Zealand Nuclear Free Zone, Disarmament, and Arms Control Act, který zakládá bezjadernou zónu, a stvrzuje tak opoziční postavení Nového Zélandu.

Sekundárními zdroji jsou pro tuto práci v první řadě monografie. Neperiodické monografie se týkají mimo jiné teoretického uchopení působení Austrálie a Nového Zélandu v rámci ANZUS. Jako hlavní teoretický rámec ve své práci budu využívat koncept opozice v rámci aliance, resp. opozice pro autonomii, kterou vyložila ve svém článku Amy Catalinac. K problematice opozic v aliancích a asymetrických aliancích se v rámci neperiodických publikací vyjadřují i Erich Reiter s Heinzem Gärtnerem, James Morrow nebo Stephen Walt.

Kromě teorie je v neperiodických publikacích zpracována historie obou zemí a jejich mezinárodních vztahů, která je nedílnou součástí této práce. Fakta o zahraničních politikách a vztazích Austrálie zpracovali ve svých monografiích Bell, Gyngell. O novozélandské zahraniční politice toho nebylo mnoho napsáno, ve svých monografiích se jí věnují například Hoadley nebo Lynch.

V periodické literatuře je problematika asymetrické dohody ANZUS zpracována v jedněch z nejrelevantnějších periodik, co se oblasti mezinárodních vztahů a bezpečnostních studií týká. Mezi tato periodika se řadí Foreign Policy Analysis, Journal of Peace Research. Periodika, zaměřující se na teritorium Austrálie a Nového Zélandu a podstatné pro výzkum v oblasti mezinárodních vztahů, jsou Australian Journal of International Affairs, Defence Magazine, Australian Defence Force Journal a Pacific Affairs. V článku Catalinac můžeme najít uplatněný teoretický rámec opozice uvnitř aliance, vhodný pro tuto práci. Rovněž v článku neorealisty Stephena Walta nalézáme příspěvek ke konceptu opozice uvnitř aliance. Ostatní články v periodikách se zaměřují spíše na samotné zkoumání určitého problému v oblasti ANZUS. Vzhledem k aktuálnosti dílčích výzkumných otázek o vývoji vztahů v rámci paktu je možné, že budu využívat také články z australských, novozélandských, ale také amerických novin – The Australian, Ein News.

Osnova práce

1. Úvod
2. Teoretický základ
  - 2.1. Opozice uvnitř aliance (*intra-alliance opposition*)
  - 2.2. Opozice pro získání autonomie
3. ANZAC – Aliance Australských a Novozélandských armádních sborů
4. ANZUS
  - 4.1. Okolnosti vzniku
  - 4.2. Dohoda (*ANZUS Treaty*)
  - 4.3. Společné kroky aliance
5. Nový Zéland
  - 5.1. Události roku 1984
    - 5.1.1. Asymetrie ANZUS
  - 5.2. Vznik bezjaderné zóny jižního Pacifiku
  - 5.3. Wellingtonská deklarace
  - 5.4. Opozice pro autonomii
6. Austrálie
  - 6.1. Historický kontext – od „politiky bílé Austrálie“ k Austrálii jako součásti Pacifiku
  - 6.2. Autonomie australské zahraniční politiky v rámci ANZUS
7. Vývoj vztahů v rámci ANZUS v 21. století a budoucnost spolenectví
8. Shrnutí
9. Bibliografie

Bibliografie

Prameny

- New Zealand Nuclear Free Zone, Disarmament, and Arms Control Act 1987, 8 June 1987, <http://www.legislation.govt.nz/act/public/1987/0086/latest/whole.html#DLM115116>
- No. 2 Security Treaty Between Australia, New Zealand and the USA [ANZUS], 9 April 1952, http://www.dfat.gov.au/geo/new_zealand/anzus.pdf

Monografie

a. Neperiodická literatura

- Baker, Richard W. (1994). *The ANZUS States and Their Region: Regional Policies of Australia, New Zealand and the United States*. Connecticut: Praeger Publishers. 228 s.
- Bell, Coral. (1988). *Dependent Ally: A Study in Australian Foreign Policy*. Melbourne: Oxford University Press, 230 s.
- Camilleri, Joseph A. (1987). *The Australia New Zealand US Alliance: Regional Security in the Nuclear Age*. Colorado: Westview Press. 284 s.
- Donnini, Frank P. (1991). *ANZUS in Revision: Changing Defense Features of Australia and New Zealand in the Mid-1980s*. Alabama: Air University Press. 203 s.
- Gyngell, Allan and Wesley, Michael. (2003). *Making Australian Foreign Policy*. Cambridge: Cambridge University Press. 339 s.
- Hall, Robert A. (1993). *Australia-New Zealand: Closer Defence Relationships*. Canberra: Australian Defence Studies Centre. 157 s.
- Hoadley, Stephen. (2000). *New Zealand United States Relations: Friends No Longer Allies*. Wellington: New Zealand Institute of International Affairs. 229 s.
- Lynch, Brian J. (2006). *New Zealand and the World: The Major Foreign Policy Issues*. Wellington: New Zealand Institute of International Affairs. 200 s.

Macintyre, Stuart. (2013). *Dějiny Austrálie*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny. 269 s.

Pugh, Michael C. (1989). *The ANZUS crisis, nuclear visiting and deterrence*. Cambridge: Press Syndicate of the University of Cambridge. 285 s.

Reiter, Erich and Gärtner, Heinz. (2001). *Small States and Alliances*. Heidelberg: Physica-Verlag. 194 s.

Sinclair, Keith. (2003). *Dějiny Nového Zélandu*. Praha: Lidové noviny. 373 s.

Walt, S. (1987). *The Origins of Alliances*. Ithaca: Cornell University Press. 321 s.

b. Periodická literatura

Catalinac, Amy L. (2010). Why New Zealand Took Itself out of ANZUS: Observing 'Opposition for Autonomy' in Asymmetric Alliances, *Foreign Policy Analysis*, Vol. 6, No. 4 (Oct. 2010), s. 317-338.

Clements, Kevin P. (1988). New Zealand's Role in Promoting a Nuclear-free Pacific, *Journal of Peace Research*, Vol. 25, No. 4 (Dec. 1988), s. 395-410.

Hensley, Gerald (2003). Will New Zealand Ever Rejoin ANZUS?, *Policy*, Vol. 19, No. 3 (Spring 2003), s. 33-36.

Lamare, James W. (1989). Gender and Public Opinion: Defense and Nuclear Issues in New Zealand, *Journal of Peace Research*, Vol. 26, No. 3 (Aug. 1989), s. 285-296.

Mogami, Toshiki (1988). The South Pacific Nuclear Free Zone: A Fettered Leap Forward, *Journal of Peace Research*, Vol. 25, No. 4 (Dec. 1988), s. 411-430.

Morrow, James D. (1991). Alliances and Asymmetry: An Alternative to the Capability Aggregation Model of Alliances, *American Journal of Political Science*, Vol. 35, No. 4 (Nov. 1991), s. 904 – 933.

Power, Paul F. (1986). The South Pacific Nuclear-Weapon-Free Zone, *Pacific Affairs*, Vol. 59, No. 3 (Autumn 1986), s. 455-475.

Rowling, Wallace (1986). New Zealand and ANZUS, *Armed Forces & Society*, Vol. 12, No. 2 (Winter 1986), s. 169-172.

Rudd, Kevin (2001). ANZUS and the 21st Century, *Australian Journal of International Affairs*, Vol. 55, No. 2 (Jul. 2001), s. 301-315.

Smith, Gary (1982). From ANZUS to Nuclear Alliance, *Social Alternatives*, Vol. 3, No. 1 (Oct. 1982), s. 10-14.

Tow, William (2002). ANZUS – Alive and Well after Fifty Years, *Australian Journal of Politics & History*, Vol. 48, No. 2 (Jun. 2002), s. 153-173.

Ungerer, Carl (2004). Issues in Australian Foreign Policy, *Australian Journal of Politics and History*, Vol. 50, No. 4 (Dec. 2004), s. 573-587.

Obsah

ÚVOD	3
1. TEORETICKÝ ZÁKLAD	5
1. Opozice uvnitř aliance (intra-alliance opposition)	6
1.2 Opozice pro získání autonomie	7
2. ANZAC – ALIANCE AUSTRALSKÝCH A NOVOZÉLANDSKÝCH ARMÁDNÍCH SBORŮ ..	8
3. ANZUS	10
3.1 Okolnosti vzniku	10
3.2 Dohoda (ANZUS Treaty)	12
3.3 Společné kroky aliance	13
4. AUSTRÁLIE	15
4.1 Historický kontext	15
4.2 Vztah Austrálie – USA	16
4.2.1 Zahraničněpolitické faktory	17
4.2.2 Vnitropolitické faktory	22
4.2.3 Systémové faktory	23
5. NOVÝ ZÉLAND	27
5.2 Zahraničněpolitické faktory	28
5.2.1 Spor Nového Zélandu a USA	31
5.2.2 Vznik bezjaderné zóny jižního Pacifiku	32
5.3 Vnitropolitické faktory	33
5.4 Systémové faktory	35
6. KOMPARACE AUSTRÁLIE A NOVÉHO ZÉLANDU V RÁMCI ANZUS	37
7. VÝVOJ VZTAHŮ V RÁMCI ANZUS DO SOUČASNOSTI A BUDOUCNOST SPOJENECTVÍ	40
8. SHRUTÍ	43
9. SUMMARY	45
10. POUŽITÁ LITERATURA	47
11. SEZNAM PŘÍLOH	53
12. PŘÍLOHY	53

Seznam použitých zkratek

ANZAC	Australské a Novozélandské armádní sbory (<i>Australian and New Zealand Army Corps</i>)
ANZAM	Oblast Austrálie, Nového Zélandu a Malajska (<i>Australia, New Zealand and Malayan Area</i>)
ANZUS	Tichomořský bezpečnostní pakt (<i>Australia, New Zealand and United States Organization</i>)
ASEAN	Sdružení národů jihovýchodní Asie (<i>Association of South East Asian Nations</i>)
NATO	Severoatlantická aliance (<i>North Atlantic Treaty Organization</i>)
OSN	Organizace spojených národů
SEATO	Organizace smlouvy pro jihovýchodní Asii (<i>Southeast Asia Treaty Security Treaty</i>)
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
USA	Spojené státy americké (<i>United States of America</i>)
VB	Velká Británie (Spojené království Velké Británie)

Úvod

Tato práce se zabývá působením Austrálie a Nového Zélandu v rámci bezpečnostního paktu ANZUS. ANZUS vznikl původně jako multilaterální spojení Austrálie, Nového Zélandu a Spojených států Amerických (USA), nicméně v polovině 80. let došlo k omezení vztahů mezi Novým Zélandem a USA a Nový Zéland zůstal členem ANZUS pouze formálně. Dohoda tedy nadále platila v plném rozsahu pouze mezi Austrálií a USA a Nový Zéland nemohl čerpat ze spojení stejných výhod.

Cílem tohoto textu je zodpovědět otázku z jakého důvodu Nový Zéland na rozdíl od Austrálie zaujal opoziční chování a nestrval v komfortním vztahu s USA, které mohly menšímu státu z pozice velmoci nabídnout zajištění bezpečnosti. Práce využívá tedy komparaci, kdy nejdříve prozkoumá oba členské státy a podle definovaných faktorů porovná, v čem se země odlišují a naopak jaké prvky jsou u obou shodné. Práce předpokládá, že důvodem odlišného chování těchto dvou spojenců byla rozdílnost ve vnímání hrozby, mírovém hnutí, přičemž Nový Zéland zaujal opoziční postavení, neboť necítil potřebu ochrany před potencionální vnější hrozbou. Dále se bude práce snažit postihnout spolupráci členů ANZUS do současnosti a jejich případný budoucí vývoj. ANZUS, přestože samotná dohoda je funkcionálně dosti omezená, je důležitým prvkem, který stmelil USA s nejdůležitějšími státy jižního Pacifiku a díky němu vytvořil pouta, která se odrážejí v rozmanitých oblastech spolupráce.

V první kapitole práce nastiňuje nutný teoretický základ pro zkoumání působení Austrálie a Nového Zélandu v obranné alianci s USA. Pro problematiku opozičního chování Nového Zélandu vůči USA je nejvhodnější koncept opozice uvnitř aliance, konkrétně opozice pro získání autonomie představený článkem Amy Catalinac.

Další část nastiňuje bližší spolupráci australských a novozélandských armádních sborů v rámci ANZAC a krátce se věnuje mezinárodní situaci do konce 2. světové války. Třetí kapitola vysvětluje důvody a okolnosti vzniku paktu ANZUS, popisuje, k čemu samotná dohoda jednotlivé členy ANZUS zavazuje a jak v rámci ní spojenci společně postupovali v několika vybraných otázkách a konfliktech v rámci prvních let existence aliance.

Následující dvě kapitoly mají stejnou strukturu, přičemž nejdříve krátce naznačují historický vývoj Austrálie a následně Nového Zélandu. Práce se poté soustředí na jednotlivé vnitropolitické situace v obou zemích jakožto na jeden ze zadaných faktorů ovlivňující chování v rámci ANZUS. Současně s domácí politikou řeší faktory další, a to zahraničněpolitické a systémové, které mohou stejně silně ovlivňovat to, zda členové aliance dají přednost blízkým a výhodným vztahům s velmocí jako jsou USA, nebo za účelem zachování autonomie národních zájmů zaujmou opoziční postoj a přijdou tak o výrazné bezpečnostní výhody, které toto uskupení kolektivní obrany nabízí.

Na závěr se tato práce pokusí uchopit spolupráci členů od sporu mezi Novým Zélandem a USA kvůli novozélandské jaderné politice a ukáže, jak aliance dvou bilaterálních svazků ovlivňuje obranné a bezpečnostní politiky a spolupráci jednotlivých členů ve vojenských akcích a konfliktech v 21. století.

1. Teoretický základ

Problematiku aliancí zpracovává z pohledu různých teoretických konceptů mezinárodních vztahů mnoho autorů [Morrow 1991, Walt 1987, Ward 1982, Altfeld 1984]. Aliancí je nazýván „psaný, nejčastěji dobrovolný formální souhlas, dohoda nebo úmluva zavazující státy koordinovat jejich chování a politiky v případě možného ozbrojeného konfliktu“¹ [Krause, Singer 2001: 13, srov. Bergsmann 2001: 21]. Pro účely této práce je vhodné chápat alianci jako „nástroj agregující možnosti bránit se proti hrozbě, národy vytvářejí aliance s cílem zvýšit jejich bezpečnost pomocí hromadění možností bránit se společnému nepříteli.“ [Morrow 1991: 904].

Aliance můžeme rozdělit na krátkodobé a dlouhodobé, přičemž trvání těchto aliancí „záleží na povaze hrozby“ [Morrow 1991: 907]. Dalším je rozdělení na symetrické a asymetrické. Symetrické aliance jsou takové, ve kterých „všechny zúčastněné strany získávají stejný typ výhod“ [Morrow 1991: 915], buďto autonomii, nebo častěji bezpečnost. Oproti tomu asymetrické jsou takové aliance, kde každý ze spojenců čerpá z aliance jiné výhody [Morrow 1991: 914]. V případě, že jde o alianci mezi silným státem a menšími státy jako v případě ANZUS, tak podle Morrowa malé státy dělají ústupky v oblasti autonomie a na oplátku jim za to silný spojenec poskytne bezpečnost. Model směny bezpečnosti za autonomii funguje na takovém principu, že silnější spojenec zabezpečí slabšího, ztratí něco ze své vlastní bezpečnosti a na oplátku je mu od slabšího spojence přenechána část autonomie. Výjimku tvoří asymetrické aliance s velmocemi, jako byly například USA ve 20. století, kdy velmoci nepotřebují získat další autonomii k tomu, aby zajistily bezpečnost svých slabších spojenců [Morrow 1991: 910, 920].

Morrow se mimo jiné zabývá důvody, které vedou k rozpadu aliancí. Jedním z nich je zhoršení jedné z výhod, které z aliance plynou pro jejího člena. To lze aplikovat na případ Nového Zélandu, který pocíťoval nedostatek autonomie, a bylo to důvodem pro částečné zpřetrhání aliančních vazeb s USA.

---

¹ Všechny citace jsou z anglických originálů přeloženy autorkou této práce.

1. Opozice uvnitř aliance (*intra-alliance opposition*)

Tato práce bude využívat pro vysvětlení opozičního chování Nového Zélandu koncept opozice uvnitř aliance, aplikovaný v článku Amy Catalinac [Catalinac 2010]. Před ní zmiňují koncept koalice uvnitř aliance (*intra-alliance coalition*) Volker Krause a J. David Singer, kteří mimo jiné tvrdí, že „jedním z problémů s aliančními závazky je, že spřízněná podpora často vyžaduje po menších státech dělat výrazné ústupky v oblasti autonomie a dovoluje spojencům, zejména silnějším spojencům, získat vliv nad jejich méně silnými aliančními partnery.“ [Krause, Singer 2001: 17]. To v důsledku znamená nespokojenost slabšího spojence se stávajícím stavem a vede právě k opozičnímu chování. ANZUS bezpochyby aliancí silnějšího spojence s menšími státy je a silnou mocností jsou zde Spojené státy Americké [Krause, Singer 2001: 19]. V případě rozkolu mezi silným spojencem a jeho mocensky slabším partnerem mluvíme tedy o opozici uvnitř asymetrické aliance [Catalinac 2010: 319].

Důvody pro opoziční chování menšího státu lze rozdělit do 4 hlavních kategorií vyplývajících z literatury týkající se aliancí [Catalinac 2010: 319]. První kategorií opozičního chování je parazitování (*free-riding*), ke kterému vede motivace státu redukovat náklady státu tím, že tyto náklady a břemena přenechá na silnějším spojenci [Catalinac 2010: 324, Walt 1987: 30-31]. Tento druh opozičního chování se týká zejména těch aliancí, kde vojenské schopnosti jednoho státu vysoce překračují schopnosti ostatních s cílem přenést rizika války a ozbrojených konfliktů na silnějšího spojence [Olson, Zeckhauser 1966: 272]. Takové důvody Nový Zéland podle Catalinac neměl, proto tato práce koncept parazitování nevyužije [Catalinac 2010: 328; 330].

Druhým typem opozičního chování je bránění se lapení (*hedge against entrapment*), které by sice při bipolárním rozdělení světa, které jsme mohli spatřovat v období Studené války, kdy ANZUS vznikl, mohlo být důvodem k opozičnímu chování Nového Zélandu, nicméně Nový Zéland necítil potřebu redukovat nebezpečí, což má být právě motivací k takovému chování [Catalinac 2010: 324].

Dalším vysvětlením opozičního chování menších států v alianci je jemné vyvažování (*soft balancing*), které na rozdíl od silného vyvažování „přijímá existující rovnováhu moci, ale snaží se při ní získat lepší výsledky“ [Walt 2009: 104]. V případě Nového Zélandu by to znamenalo jednat proti záměrům USA, což se stalo, ovšem jemné vyvažování podle Catalinac nebylo důvodem pro takové kroky [Catalinac 2010: 328 – 331].

Poslední kategorií opozičního chování, které Catalinac definuje a následně určuje jako výchozí pro případ Nového Zélandu a USA, je opozice pro získání autonomie (*opposition for autonomy*), které se práce věnuje níže.

1.2 Opozice pro získání autonomie

Koncept opozice pro získání autonomie vysvětluje, proč se menší státy uvnitř asymetrických aliancí stavějí do opozice proti silnějšímu spojenci, a vystavují se tak nebezpečí ztráty výhod, které jim aliance přináší. Jak již z pojmu vyplývá, opoziční partner vytváří opoziční postoj pro získání (více) autonomie ve své zahraniční politice, kterou upřednostňuje před bezpečností pocházející od silnějšího spojence. Tato situace „nastává, pokud se změní rovnováha schopností“ [Catalinac 2010: 325]. Pro Catalinac se tato změna udála ve vnímání hrozby Labouristickou stranou Nového Zélandu, kdežto měřítko Australské Labouristické strany zůstalo stejné [Catalina 2010: 332]. Pokud tedy nastane úpadek ve vnímání hrozby, jako tomu bylo v případě Nového Zélandu, dojde ke znovuoobjevení touhy po autonomii, oproti tomu pokud zůstane pohled na vnější hrozbu stejný jako v Austrálii, zůstane touha získávat bezpečnostní výhody od silnějšího spojence nezměněná [Catalinac 2010: 332, 334].

2. ANZAC – Aliance Australských a Novozélandských armádních sborů

Před vznikem ANZUS se vojenské jednotky dvou jejích spojenců sloučily ve formaci armádních sborů, přičemž tato formace vznikla s jistým cílem a dnes již nemá žádný důležitější význam. Nicméně ukazuje, jak již před podepsáním Dohody ANZUS Austrálie a Nový Zéland v obou světových válečných konfliktech postupovali jednotně s rozhodováním Velké Británie, jakožto jednou z tehdejších velmocí, která pomáhala zaručovat bezpečnost regionu [Casey 1937: 703]. Australské a Novozélandské armádní sbory (*Australian and New Zealand Army Corps - ANZAC*) se zformovaly na konci roku 1914 a následně byly poslány do Egypta za účelem boje v bitvě u Gallipoli [Macintyre 2013: 119-120]. ANZAC je považován za jeden z prvních formálně ustavených bližších obranných (válečných) uskupení a základní kámen vztahu Austrálie a Nového Zélandu. Armádní sbory těchto dvou zemí se sjednotily za 1. světové války, aby odrazily turecké jednotky na poloostrově Gallipoli. Turecká armáda postupovala k Suezskému průplavu, který byl nejvýznamnější dopravní tepnou impéria [Macintyre 2013: 120-121]. „25. dubna 1915 (se) časně ráno vyloďily na různých místech poloostrova, Australané a Novozélandané se prodrali na břeh v zátocě Anzac a vzali ztečí strmé srázy tyčící se před nimi“ [Macintyre 2013: 121]. Snahy zanechali těsně před Vánocemi 1915 a ústup se stal nejimpozantnější akcí celé osmiměsíční kampaně [Macintyre 2013: 121]. Osm měsíců trvající akce a hlavně historiky a dopisy o australských vojácích daly vzniknout legendě o Anzac (označení „vojáka vzešlého z civilního života v osadnické společnosti“ [Macintyre 2013: 119]). Poslední dobou je patrná tendence Australanů a Novozélandanů dodat legendě novou dimenzi ve formě každoroční pouti do Turecka [Macintyre 2013: 122].

Jako důvody pro bližší spolupráci a kooperaci Austrálie a Nového Zélandu Wood jmenuje: „společný původ, společný jazyk, společnou kontinuálně obnovenou kulturu, doplňkové ekonomické a strategické zájmy“ [Wood 1953: 186]. ANZAC demonstruje jak si, vzhledem k výše jmenovaným důvodům, již před zformováním ANZUS byly obě země Tichomoří blízké, co se obranné politiky týká. ANZAC měl za úkol zajistit a posílit vztahy mezi Austrálií a Novým Zélandem, zajistit zprostředkování komunikace za účelem dosažení společných zájmů v regionu [Donnini 1991: 56]. Jednotnost postupů je shodná s rozhodováním Velké Británie v období válečných konfliktů [Wood 1953: 185], neboť, jak zmiňuje Macintyre vstup Austrálie do 2. světové války proběhl automaticky. „Jakmile se (Menzies) dozvěděl, že Británie vyhlásila válku Německu, Menzies prohlásil, že jeho

smutnou povinností je sdělit ostatním Australanům, že jejich země „je také ve válce“ [Macintyre 2013: 143]. Taktéž Nový Zéland bez průtahů zahájil „povolávání do armády i do služeb pro válečné potřeby civilistů“ [Ollsen 2003: 190]. Zde se však objevují první rozdíly mezi těmito dvěma zeměmi. Zatímco Nový Zéland okamžitě začal masově mobilizovat své divize, Australané se zprvu zdráhali a musela zasáhnout vláda VB, „aby v listopadu vyslal(i) jednu armádní divizi“ [Macintyre 2013: 143]. Velká Británie a její loďstvo umožnily národní rozvoj obou zemí a také stojí za celkovým blízkým vztahem těchto dominií [Wood 1953: 186].

Začátkem roku 1941 se VB rozhodla poslat ANZAC do Řecka, odkud byly jednotky ihned vytlačeny a další ztráty utrpěly při obraně Kréty [Macintyre 2013: 144]. Zatímco v meziválečném období převládal v Austrálii a na Novém Zélandu názor, že cesta k bezpečnosti vede přes spřátelené britské Královské námořnictvo, později se ukázalo, že VB je neschopná „bránit (...) před eventuálním japonským útokem“ [Ollsen 2003: 193]. Útok na Pearl Harbor v roce 1941 naplnil nejhorší obavy Spojenců a způsobil stažení australských jednotek do Tichomoří, kdežto Novozélandské divize zůstaly na nátlak Churchilla na Blízkém východě a Itálii, aby mohly nadále plnit své závazky vůči Tichomoří a Austrálii [Millar 1964: 148; Ollsen 2003: 193]. Fakt, že VB není schopná zabezpečit své spojence v Tichomoří, se potvrdil, když „závazek chránit Singapur svým loďstvem nemohl být splněn“ [Macintyre 2013: 144]. Byly zničeny dvě bitevní lodě, britský velitel kapituloval a Japonci bombardovali Darwin. Australské ozbrojené síly byly od tohoto momentu podřízeny velení USA. Rovněž Nový Zéland pocítil potřebu řídit „svoji vlastní diplomacii společně se zeměmi stojícími mimo Britské společenství, zvláště se Spojenými státy“ [McKinnon 2003: 221].

Ačkoliv panovala jistá nespokojenost se zaručením bezpečnosti regionu už před 2. světovou válkou, až tyto události zapříčinily konec podřízenosti Austrálie a Nového Zélandu Velké Británii a naopak vedly k novému sblížení obou zemí se Spojenými státy [Wood 1953: 188]. Formování ANZUS pak bylo logickým vyústěním snahy o opětovné zabezpečení regionu a získání nového silnějšího partnera, dostatečně mocného a spolehlivého, aby se situace, která nastala v případě Darwinu a celkově války v Tichomoří, neopakovala.

3. ANZUS

Tato kapitola se bude zabývat samotnou aliancí ANZUS, okolnostmi jejího vzniku a následně jejími společnými kroky. ANZUS je vojenskou aliancí Austrálie, Nového Zélandu a Spojených států Amerických vzniklou dohodou z roku 1951, tedy v době studené války a bipolárního rozdělení světa. Kapitola poukáže na to, jak mezinárodní uspořádání formovalo bezpečnostní politiku jednotlivých spojenců a jak probíhaly první společné akce této aliance.

Před zformováním samotné aliance ANZUS, dne 21. 1. 1944, podepsala Austrálie dohodu s Novým Zélandem s cílem postupovat podle společných zájmů obou států, zabránit umístění vojenských zařízení v Tichomoří a opatrovat zbývající Tichomořské kolonie [Australian – New Zealand Agreement 1944; Macintyre 2013: 149]. Tato dohoda měla vlastně „sloužit jako protiváha americké nadvlády“ [Macintyre 2013: 149-150] v Tichomoří a zahrnovat „oblouk ostrovů od Papuy-Nové Guineje až ke Cookovým ostrovům“ [McKinnon 2003: 250]. Za zmínku stojí také ANZAM², obranný vojenský alternativní plán vyvinutý v rámci Commonwealthu [Millar 1964: 151].

3.1 *Okolnosti vzniku*

Jak je zmíněno výše, orientace na Spojené státy byla v případě Austrálie i Nového Zélandu způsobena změnou v mezinárodním uspořádání a zklamáním nad neefektivním zabezpečením regionu Velkou Británií v době 2. světové války. To ale neznamená, že by se Austrálie s Novým Zélandem obrátily proti VB a spolupracovaly jen s USA [Wood 1953: 191]. Jak Austrálie, tak Nový Zéland se aktivně zapojily do Organizace spojených národů a „liberální internacionalismus zprostředkovaný OSN (se) zdál být nejvhodnějším prostředkem k ochraně vlastních zájmů“ [Macintyre 2013: 158].

---

² Developing Alliances: The ANZUS Pact, ANZAM and the South East Asia Treaty Organisation, dostupné z WWW <http://epress.anu.edu.au/sdsc/timing/mobile_devices/ch01s03.html>, citováno 2014-02-25.

Dále se oba státy snažily o vytvoření regionálních společenství [Millar 1964: 149], nicméně jak píše Gustafson, v období „šíření komunistických režimů v Asii (se umocnil) pocit strategické zranitelnosti, v důsledku čehož se ozřejmila nutnost spoléhat na většího vojenského spojence a klást důraz na kolektivní bezpečnost a preventivní ochranu“ [Gustafson 2003: 237]. Pokud se však ustavila aliance ANZUS s USA, získala tím Austrálie, Nový Zéland a případně region jižního Tichomoří záruku větší bezpečnosti regionu.

Dohoda ANZUS v podstatě „vyvstala z rozhodnutí USA ekonomicky rehabilitovat Japonsko, což by mohlo vést k dalším válečným potížím“ [Rowling 1986: 169], neboť strach z válečných potíží spojených s remilitarizací Japonska vedl k dalšímu zabezpečení regionu Tichomoří a USA byly v tomto období jedinou myslitelnou zárukou zvýšení bezpečnosti v regionu [Donnini 1991: 22; Millar 1964: 149]. Jedná se o „pokus malých zemí žijících v nebezpečné oblasti zajistit (...) zpracovatelné dorozumění s velmocemi, které v této oblasti rozhodují“ [Wood 1953: 191]. Austrálie i Nový Zéland viděly v ANZUS obrannou páku vůči potencionálnímu agresorovi, především potom komunistické hrozbě, která byla v Asii jasně přítomná. USA v dohodě viděly prostředek umožňující australské a novozélandské vládě podepsat Sanfranciskou mírovou smlouvu mezi Spojenci a Japonskem³ a ospravedlnit tento čin před svými voliči [Millar 1964: 149]. Bipolární rozdělení světa bylo v době podepsání dohody zřetelné a důležité pro mezinárodní vztahy jednotlivých států a podepsáním ANZUS se opětovně stvrdil pevný přátelský vztah Austrálie i Nového Zélandu s USA, potažmo západními demokratickými režimy a státy.

---

³ Treaty of Peace with Japan (with two declarations). Signed at San Francisco, on 8 September 1951, dostupné z WWW <<https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%20136/volume-136-I-1832-English.pdf>>, citováno 2014-02-25.

3.2 Dohoda (ANZUS Treaty)

Dohoda ANZUS (*Security Treaty between Australia, New Zealand, and the United States of America*) byla podepsána 1. 9. 1951 v San Franciscu, stvrzovala kolektivní bezpečnost a byl jí potvrzen společný postup ve studené válce [Donnini 1991: 11; McKinnon 2003: 221]. Jak píše Sir Rowling, ANZUS je opravdu jen „prosazováním společných zájmů. Neměla žádný rámec pro formální vojenskou alianci“ [Rowling 1986: 169]. Za Austrálii ji podepsal velvyslanec pro USA Sir Percy Spender, za Nový Zéland vyslanec pro USA Sir Carl August Berendsen a za USA státní tajemník Dean Acheson a senátoři John Foster Dulles, Alexander Wiley s Johnem J. Sparkmanem. Dohodou se dává najevo, že žádnému potencionálnímu agresorovi by nemělo přijít na mysl, že by kterýkoliv ze spojenců ANZUS zůstal v případě ozbrojeného útoku osamocen a dávají tím tak najevo soudržnost „kolektivní obrany pro zachování míru a bezpečnosti než se ustaví rozsáhlejší systém regionální bezpečnosti v Tichomoří“ [ANZUS]. Z této definice je tedy patrné, že dohoda ustavuje postup kolektivní obrany s cílem bránění se ozbrojenému útoku, ale zdá se, že je pouze prozatímním řešením bezpečnostní situace v Tichomoří, dokud nevznikne ustálenější systém, který bezpečnost a mír v regionu zajistí efektivněji.

Všechny tři státy ANZUS jsou členy OSN a přijímají tak všechny práva, povinnosti a záměry, které se sebou členství nese. Dohoda odkazuje na Chartu OSN, již je podřízena a která ukládá primární postup při směřování k mezinárodnímu míru a bezpečnosti a zároveň ANZUS neovlivňuje povinnosti a práva ustavené Chartou OSN. Například v článku 1, kde se spojenci zavazují „vyřešit všechny mezinárodní spory (...) mírovými prostředky, takovým způsobem, aby nebyl ohrožen mezinárodní mír, bezpečnost a právo a aby se zdrželi ve svých mezinárodních vztazích hrozby použití síly, která je v jakémkoliv případě v rozporu se záměry OSN“ [ANZUS, čl 1]. Jakýkoliv ozbrojený útok v oblasti Tichomoří bude okamžitě hlášen Radě bezpečnosti OSN, která následně „provede nezbytná opatření pro obnovení a udržení mezinárodního míru a bezpečnosti“ [ANZUS, čl. 4].

Dohoda ANZUS ustavila „Radu, stávající se z ministrů zahraničních věcí nebo jejich zmocněnců“ [ANZUS, čl. 7]. Rada má být schopna se sejít kdykoliv a měla by dávat důraz na vztahy se státy v Tichomoří, které pomohou prosadit cíle aliance.

Dohodou byl formalizován vztah s nejmocnějším přítelem – USA, který mohl pomoci v boji proti komunistické hrozbě ze zahraničí (Čína, SSSR), avšak problematické bylo, že „dohoda ve skutečnosti zavazovala Spojené státy poskytnout (...) proti vnějšímu útočníkovi jen takovou pomoc, jakou uznají za vhodné“ [Macintyre 2013: 159] a v podstatě byla sepsána jako dočasné řešení bezpečnostní situace v Tichomoří. V dalších částech bude práce zkoumat, zda ANZUS opravdu byl takto funkčně omezen, nebo sebou nesl větší míru spolupráce, než byla primárně definována v samotné dohodě.

3.3 Společné kroky aliance

ANZUS byl zformován za účelem společného postupu v případě ozbrojeného útoku v Tichomoří. Nejprve by se dalo mluvit o potencionálním nebezpečí ze strany Japonska, které bylo následně nahrazeno čínskou komunistickou hrozbou [Cruickshank 1967: 93]. Z hlediska USA mohl být ANZUS pokládán za nejrentabilnější alianci, neboť zde nebyla nutnost přeházení vojenských jednotek a ani Austrálie, ani Nový Zéland nikdy nežádaly o finanční pomoc od USA a naopak oba státy „přispěly cennými informacemi zpravodajské síti USA, zejména v oblasti rozvoje jižního Tichomoří/jihovýchodní Asie“ [Rowling 1986: 170]. ANZUS byl zkrátka výhodný pro všechny tři státy, ať už byly výhody pro jednotlivé členy jakékoliv [Donnini 1991: 12]. Mezi výhody pro Austrálii a Nový Zéland patří například přístup k informačním zdrojům, vojenským technologiím, mohly se díky paktu účastnit různých konferencí a fór a provádět personální výměny.

Rada ustavená dohodou ANZUS se stala na dalších 30 let „výkonným konzultativním fórem“ [Donnini 1991: 20], kde se řešily otázky jak obranné, tak zahraniční politiky členů. Australští a novozélandští ministři zahraničních věcí považovali výroční schůze rady za nejdůležitější událost svého druhu, neboť hrála významnou roli v zachování bezpečnosti Západu. Aliance se v podstatě stala prvkem zastřešujícím vojenskou spolupráci všech tří členů ANZUS [Rowling 1986: 170].

Pokud se bavíme o spolupráci Austrálie, Nového Zélandu a USA v rámci uzavřeného paktu ANZUS, zahrnuje to různorodou spolupráci, ne jen bezpečnostní záležitosti. Jedná se o „podporu námořního dohledu, podporu logistiky a zásobování, trilaterální konference, konzultace, obrannou spolupráci a další“ [Donnini 1991: 28].

Ačkoliv to není součástí ANZUS, Austrálie i Nový Zéland poskytly své vojenské jednotky ve válce ve Vietnamu, stejně jako před podepsáním v Koreji anebo na Sinaji, kdy se samozřejmě postavily za svého aliančního partnera – USA [Gustafson 2003: 238, Rowling 1986: 170]. Austrálie a Nový Zéland se podíleli taktéž na peacekeepingových iniciativách v Malajsii a Borneu, což může být pokládáno za postup v souladu s dohodou ANZUS, neboť se jedná o akty přispívající k zachování mezinárodního míru, bezpečnosti a stability regionu Tichomoří.

4. Austrálie

4.1 Historický kontext

Austrálie byla od 18. století kolonizována Velkou Británií a od roku 1901 získala v rámci Britského impéria status samosprávného a suverénního dominia [Romancov 2008: 13; Šanc 2011: 216]. Následně získala v roce 1931 nezávislost a i poté si udržela blízké ekonomické, bezpečnostní a kulturní vztahy s Velkou Británií jakožto člen Commonwealthu. Jak je již zmíněno v předchozích kapitolách, Austrálie na konci 2. světové války přeorientovala své vztahy z Velké Británie směrem k USA a jižnímu Tichomoří poté, co Velká Británie a Commonwealth jako takový již nebyl schopen zajistit bezpečnost v regionu. Snahy o zajištění vlastní bezpečnosti Austrálii spojili Australané zejména s USA v rámci ANZUS a zároveň „v roce 1947 se Austrálie pokusila institucionalizovat svoji regionální roli v rámci tzv. Regionální rady jižních moří (...), jejímiž členy byly mocnosti, které se dlouhodobě angažovaly v pacifické oblasti (Austrálie, Francie, Nizozemsko, Nový Zéland, Spojené státy a Velká Británie)“ [Šanc 2011: 222]. Regionální rada měla být pokusem o zajištění spolupráce zejména v oblastech sociálního, politického a ekonomického rozvoje [Beaglehole 1944: 70]. Následně přišel tehdejší ministr zahraničí Herbert Vere Evatt s plánem na vytvoření stálého regionálního konzultačního fóra. Těmito kroky se Austrálie dostala do pozice stabilizátora regionu jihovýchodní Asie a jižního Tichomoří, avšak svou vlastní bezpečnost si zaručovala právě blízkými vztahy s USA. Lze tedy říci, že ačkoliv byla už na konci 40. let Austrálie ochotna mluvit o kolektivním zabezpečování regionu, zajištění vlastní obrany a bezpečnosti hledala mimo region, a to právě u USA, které byly jasně silnějším partnerem a zajišťovaly výhodnější bezpečnostní podmínky, než které by mohla Austrálie získat při sjednocení jihovýchodní Asie a Tichomoří.

V rámci pomyslného rozdělení světa v konfliktu Východ vs. Západ Austrálie jasně inklinovala k Západu a dala to najevo právě i členstvím v ANZUS [Romancov 2008: 30]. Obrat v bezpečnostní strategii nastal ve druhé polovině 40. let 20. století za vlády premiéra Bena Chifleye, který prosazoval spolu s Evattem názor, že je důležité sblížení a utužení vztahů v jihovýchodní Asii, které by přispělo k celkovému zlepšení bezpečnosti regionu. Zároveň oba podporovali založení Organizace spojených národů, jakožto záruky světového míru [Blainey 1994: 166].

Ačkoliv Gurry tvrdí, že „dopad tohoto názoru (o sblížení zemí jihovýchodní Asie) na dlouhodobou australskou zahraničněpolitickou orientaci byl minimální“ [Gurry 1995: 20-21], snaha o regionální spolupráci je v australské zahraniční politice od 40. let přítomna stále. Silněji však byla akcentována znovu až v 80. letech v souvislosti s nástupem labouristické vlády „premiéra Boba Hawka, který hovořil o důležité roli Austrálie v pulsujícím a dynamicky se rozvíjejícím regionu Pacifická Asie“ [Gurry 1995: 27].

Posun Austrálie od izolace směrem k regionální spolupráci lze sledovat v oblastech, které Šanc dělí podle tří aspektů: ekonomického, bezpečnostního a kulturního [Šanc 2011: 226-231]. Pro účely této práce je nejpodstatnější zaměřit se na aspekt bezpečnostní, tedy na transformaci strategie zajišťování bezpečnosti, kterou Austrálie volila v průběhu druhé poloviny 20. století. Do konce 80. let představovaly USA „zásadního a v dohledné době nenahraditelného partnera“ [Šanc 2011: 228], nicméně situace se ještě před koncem studené války začala měnit a Austrálie se zaměřovala více na multilaterální dohody v rámci jihovýchodního Tichomoří⁴.

4.2 Vztah Austrálie – USA

V této části je namístě projít konkrétněji vývoj nejen obranné a bezpečnostní politiky Austrálie ve vztahu k USA a k zabezpečení regionu, ale také jednotlivé prvky vztahu těchto dvou spojenců. Austrálie si hledala cestu k USA jakožto garantovi bezpečnosti již na konci 19. století v době uplatňování politiky bílé Austrálie⁵, kdy se Austrálie obávala následků imigrace obyvatel Japonska i dalších asijských států. Stejný pocit ohrožení Japonskem byl v Austrálii přítomen dalších 40 let [Donnini 1991: 45].

---

⁴ Regionální fórum ASEAN (ASEAN Regional Forum - ARF), Rada pro bezpečnost a spolupráci v Pacifické Asii (Council for Security and Cooperation in the Asia-Pacific), SEATO (Southeast Asia Treaty Organisation)

⁵ Politika bílé Austrálie (white Australia policy) byla politika uplatňovaná proti přistěhovalcům z Asie na přelomu 19. a 20. století. Australští politici specifikovali své obavy z přistěhovalců zejména na Číňany a Japonce. Přistěhovalci museli skládat jazykovou zkoušku formou diktátu. Bílá politika byla uplatňována i Kanadou, USA a Novým Zélandem. [Blainey 1994: 119-121]

Fakt, že USA úspěšně bojovaly ve válce v Tichomoří proti Japonsku, vzbudil u Australanů dojem, že se USA snaží o zajištění bezpečnosti regionu a byli pak více nakloněni vzniku bezpečnostní aliance. USA zpočátku neplánovaly utvoření formální bezpečnostní dohody, ale posláni australských jednotek na pomoc USA do Korejské války se stalo důležitým faktorem, který umožnil Austrálii prosadit koncepci oficiálního spolupůsobení USA v regionu [Beazley 2011: 3].

Pokud analyzujeme jen vztah USA a Austrálie, bylo hlavně v australském zájmu, aby vzniklo formalizované spojení s USA, vzhledem k nadále nedostačujícím možnostem VB. I pro USA měl ale ANZUS jisté výhody, hlavně v podobě vojenských základen, které se staly hlavně v poslední fázi studené války téměř nedotknutelné⁶. Vztahy těchto dvou členů ANZUS byly ovlivňovány několika faktory, jež tato práce dělí na zahraničněpolitické, vnitropolitické a systémové.

4.2.1 Zahraničněpolitické faktory

Tato část rozebere vývoj, jehož jednotlivé prvky měly dopad na podobu vztahu mezi Austrálií a USA. Austrálie se řadí mezi tzv. střední mocnosti (*middle powers*), které se podle Ungerera vyznačují především internacionalismem, nacionalismem a aktivismem [Ungerer 2007: 542]. Jednotlivé aspekty chování středních mocností v rámci zahraniční politiky se projevují zejména v nezávislosti zahraniční politiky, ve snaze o co nejotevřenější postoj k mezinárodním otázkám a v neméně důležitém důrazu na diplomacii a úsilí vynaložené k dosažení národních zájmů. V době, kterou tato práce zkoumá, tedy především v druhé polovině 20. století, se v Austrálii ve vládách střídali premiéři dvou hlavních politických stran⁷ – Liberální strana Austrálie (*Liberal Party of Australia*) a Australská strana práce (*Australian Labor Party*). Jediná výjimka byl John McEwen v letech 1967 až 1968.

---

⁶ Spojenectví s Austrálií v rámci ANZUS znamenal pro USA ideální lokaci pro zřízení základen, které byly vystavěny za účelem obrany a mezinárodních vojenských operací (např. Pine Gap, Nurrungar, North West Cape) [Donnini 1991: 25].

⁷ Viz příloha č. 1.

Prvním premiérem ve funkci, který se zaobíral otázkou zajištění poválečné bezpečnosti regionu, byl Ben Chifley ze Strany práce. Chifley se svou vládou plánoval demobilizaci ozbrojených sil, zaměřoval se na rozvoj profesionální diplomacie, zakládání nových ambasád [Macintyre 2013: 152; Ungerer 2007: 543]. Chifley si zprvu nebyl jistý záměry USA o rozšiřování amerického obchodu v Austrálii, vztahy mezi těmito dvěma státy se spíše ochlazovaly a opravdu jasně patrná byla snaha labouristické vlády o více aktivní a nezávislý přístup k zahraniční politice [Waterson 1993:]. Chifleyho vláda se potýkala i s neporozuměním ze strany USA, které Austrálii odmítly poskytovat zpravodajské informace. V nelehkém poválečném období, kdy se objevila hrozba z Číny, se přes veškeré snahy projevila „neschopnost labouristické vlády ubránit se požadavkům mezinárodní studené války (, která) přispěla k jejímu pádu v roce 1949 a držela ji v opozici po další dvě desetiletí“ [Macintyre 2013: 157], neboť Strana práce byla pověstná svojí proregionální politikou s menším důrazem na USA. V kontextu studené války došlo přes Chifleyho snahy o nezávislost v rámci regionu k podřízení zahraniční politiky USA, které vedlo ke vzniku ANZUS a dalším událostem uvedeným níže, ale nelze tedy tvrdit, že Austrálie naplňovala své poslání střední mocnosti [Macintyre 2013: 159].

V roce 1949 se do funkce australského předsedy vlády již podruhé⁸ dostal Robert Menzies z Liberální strany, která vydržela u moci následujících dvacet let. Již po několika měsících ve funkci se Menzies potýkal s otázkou korejského konfliktu, do kterého byla Austrálie následně vtažena. V roce 1950 vypukla Korejská válka a Radou bezpečnosti OSN byla vydána rezoluce o vojenské podpoře Jižní Koreji⁹. Lze však s bezpečností tvrdit, že Austrálie nevyslala své jednotky do Koreje na výzvu OSN, nýbrž jako způsob utužení vztahu s USA a získání podpory pro vznik ANZUS [Donnini 1991: 48; Smejkalová 2011: 9]. Menziesovu zahraniční politiku lze definovat jako závislou a loajální vůči USA, bez přílišného ohledu na vlastní národní nebo regionální zájmy. Menzies výrazně upozorňoval na komunistické nebezpečí a tím spíše poukazoval na nutnost bezmezné podpory USA pro získání americké záruky bezpečnosti své země.

---

⁸ Robert Menzies byl poprvé premiérem v letech 1939 – 1941.

⁹ Robert Menzies, In office, dostupné z WWW <<http://primeministers.naa.gov.au/primeministers/menzies/in-office.aspx#section6>>, citováno 2014-04-06.

Australská vojska vyslaná do války ve Vietnamu v roce 1962, kde stejně jako v případě Koreje uplatňovala spojenecká vojska předsunutou obranou¹⁰, představovala podporu zahraniční politiky USA, za kterou Austrálie žádala zajištění bezpečnosti [Donnini 1991: 48; Macintyre 2013: 173; Smejkalová 2011: 9; Ungerer 2007: 543]. Austrálie byla spolu s Novým Zélandem jediným členem západního spojení, který vyslal své vojenské jednotky na pomoc USA do Vietnamu. Tato skutečnost svědčí o bezmezné, až slepé, podpoře USA, která se stala cenou za zabezpečení regionu, jehož bezpečnost v 50. a 60. letech, alespoň očima Menziesovy vlády, narušovala komunistická hrozba.

Druhým liberálním premiérem po Menziesově odstoupení se stal Harold Holt, který do funkce nastoupil v roce 1966. Pro Holta i další konzervativní představitele, kteří v období 60. a 70. let nevydrželi v úřadu příliš dlouho, se stala otázka australských vojenských jednotek ve válce ve Vietnamu velkým břemenem a po zaktivizování veřejnosti formou protestů, mírových hnutí a následné zhroucení strategie předsunuté obrany začalo roku 1970 stahování vojsk [Macintyre 2013: 172]. Roku 1972 byl do úřadu premiéra zvolen Gough Whitlam ze Strany práce, za jehož vlády se objevily snahy labouristů o účast na správě vojenských komunikačních zařízení, vůči kterým byly USA značně skeptické [Macintyre 2013: 179; Smejkalová 2011: 10]. Během tohoto období, kdy se bipolární vztahy USA a SSSR částečně oteplily, si Austrálie snažila zachovat roli jakéhosi moderátora nebo mostu mezi regionálními mocnostmi a státy západního spojení [Ungerer 2007: 544]. I když tedy Austrálie nepociťovala tak výraznou potřebu bezpečnosti pramenící z ANZUS a mohla svou zahraniční politiku uchopit trochu nezávisleji, USA nebyly těmito tendencemi nadšeny a došlo dokonce k diplomatickým přestřelkám [Smejkalová 2011: 10]. K vážnému narušení vztahu nedošlo a jakékoliv opoziční chování v rámci aliance nepřicházelo v úvahu.

---

¹⁰ Předsunutá obrana (forward defense) byla poprvé uplatněna v Malajsii roku 1941 a naposledy v roce 1972 při válce ve Vietnamu. Austrálie sehrávala jakousi roli předsunutého štítu a americké ozbrojené síly mohly učinit závěrečný krok, který protivníka zneškodnil.

V roce 1975 se situace po ústavní krizi, kdy opozicí ovládaný Senát odmítl přijetí rozpočtu a generální guvernér odvolal vládu¹¹, částečně ustálila a do křesla premiéra usedl nejprve dosazený a následně rekordní většinou zvolený liberál Malcolm Fraser [Macintyre 2013: 179]. Fraser měl spolu se svým labouristickým předchůdcem Whitlamem podobný přístup a metody diplomatické strategie.

Již za Whitlamovi vlády se zahraniční politika ustálila na několika principech: nebyla už tolik antikomunistická, snažila se o utužení vztahů v rámci regionu a moderační role Austrálie fungovala i skrze ANZUS [Ungerer 2007: 545]. Za Fraserovy vlády se ještě více zvýraznila snaha o regionální spolupráci a premiér zprvu neviděl důvod, proč měnit strategii zahraniční politiky navrženou Whitlamovou vládou, neboť přesvědčení o Austrálii jako střední mocnosti bylo přítomno napříč politickým spektrem [Donnini 1991: 58; Ungerer 2007: 545]. Události na konci 70. let však opětovně zdůraznily potřebu čelit komunistické hrozbě, když se prezidentem USA stal Ronald Reagan, který se za podpory Margaret Thatcherové zasazoval o zvýšení zbrojního úsilí USA [Macintyre 2013: 188].

V letech 1983 až 1991 usedl do křesla australského premiéra Robert Hawke ze Strany práce. Hawkeho vláda procházela stejně jako Nový Zéland obdobím, kdy se řešila otázka jaderného odzbrojení. V případě Austrálie však byly tyto snahy omezovány stálou oddaností Hawkeho vlády západnímu společenství, resp. oddaností USA, za kterou jim byly poskytovány bezpečnostní a finanční výhody v poslední fázi studené války [Donnini 1991: 60-61; Macintyre 2013: 190]. Mezi takové výhody lze řadit obranná zařízení, která podle Austrálie stále „přispívala k vyvarování se globálnímu konfliktu“ [Donnini 1991: 61], dále například společná vojenská cvičení, logistická a materiální podpora, standardizace systémů vyzbrojování. ANZUS byl pro Austrálii v této době nesmírně důležitý a zprostředkovával přístup k americkým technologiím a zpravodajským informacím a zajišťoval také jisté členství v západním společenství. Pokud nahlédneme na Austrálii optikou střední mocnosti, jak ji definoval Ungerer, nelze tvrdit, že v tomto období byla tato role Austrálií zcela naplněna. Ačkoliv byla stále aktivní a snažila se velmi zapojovat do otázek mezinárodních vztahů, nezávislost zahraniční politiky, kterou Ungerer zmiňuje, byla konkrétně v tomto období poněkud menší, než by se u střední mocnosti dalo očekávat [Ungerer 2007: 550].

---

¹¹ Constitutional crisis, dostupné z WWW <<http://www.peo.gov.au/learning/closer-look/the-australian-constitution/constitutional-crisis.html>>, citováno 2014-04-06.

V době Hawkeho vlády došlo k restrukturalizaci obranné politiky, a to následujícími dvěma dokumenty: *Review of Australia's Defence Capabilities* (1986) a *The Defence of Australia 1987* [Donnini 1991: 44]. Dokument *Review of Australia's Defence Capabilities* byl sepsán Paulem Dibbem na žádost tehdejšího ministra obrany Kima Beazleyho. Dibb ve zprávě nezávisle analyzoval otázky obranné politiky a jeho zpráva byla následována bílou knihou *The Defence of Australia 1987*, která používala stanoviska, jež Dibb definoval o rok dříve [Donnini 1991: 60].

I když Austrálie, stejně jako Nový Zéland, nesouhlasila s přítomností plavidel s jaderným nákladem či pohonem ve svých přístavech, nepostavila se do opozice a cítila nutnost zajistit si přízeň západního spojence [Macintyre 2013: 190]. Ačkoliv byl vztah obranného charakteru s Novým Zélandem pro Austrálii velmi důležitý, spojení s USA se ve chvíli, kdy došlo k novozélandskému opozičnímu chování v rámci ANZUS, ukázalo jako významnější. Jak Donnini dále zmiňuje, pokud by trilaterální dohoda směřovala ke konci, bylo cílem Austrálie utužení obranných vztahů s USA [Donnini 1991: 6, 62].

Je patrné, že se zahraniční politika jednotlivých vlád v průběhu druhé poloviny 20. století proměňovala. Za některými proměnami stojí výrazné osobnosti předsedů vlády zastupující jednu ze dvou hlavních politických stran, ale přeci jen většinou reagovali na změnu událostí ve světě, resp. na chování USA v době bipolárního rozdělení světa. Pokud byla značná hrozba komunistického útoku nebo byly vztahy mezi USA a SSSR opravdu napjaté, Austrálie přizpůsobovala svou zahraniční politiku požadavkům svého mocnějšího spojence. Pokud to USA potřebovaly, Austrálie byla připravena okamžitě pomoci a vyslat svá vojska, jako tomu bylo v případě války v Koreji i Vietnamu. V rámci celého zkoumaného období se projevovaly snahy o rozšíření regionální spolupráce formou různých spojení a dohod, které by ovšem Austrálie neuzavřela na úkor vztahu s USA. Ačkoliv za vlád (nejen) labouristických premiérů většinou došlo k tomuto obrácení zájmu na oblast regionu, žádná z nich by tím neohrozila svou pozici blízkého spojence, neboť výhody, které z ANZUS i vztahu mimo ANZUS plynuly, převyšovaly pro Austrálii regionální uskupení svým významem.

4.2.2 Vnitropolitické faktory

Za relevantní vnitropolitické faktory lze ve shodě s Donnini považovat protijaderné protesty nebo problémy s migrací [Donnini 1991: 5]. Právě tyto faktory jsou další kategorií proměnných, které tato práce využívá pro vysvětlení chování spojenců v rámci ANZUS. Stejně jako v jiných zemích se v Austrálii v druhé polovině 70. let výrazně projevovalo protijaderné hnutí [Martin 1982: 26; Martin 2007: 43]. Obyvatelům Austrálie se nelíbilo ani testování jaderných zbraní v regionu a těžba uranu v Severním teritoriu, ani přítomnost samotného jaderného loďstva USA a výstavba vojenských základen [Donnini 1991: 5].

K protijadernému odporu výrazně přispívala skutečnost, že Austrálie sama jadernou energii nevyužívala (ani civilním způsobem), pouze vyvážela jaderný materiál [Albinski 1965: 32; Martin 2007: 43]. Australané se cítili ohroženi tím, že na sebe zbytečně upozorňují. Byli zásadně proti použití jaderných zbraní, což by podle nich mohlo vyvolat akorát zhoršení situace v rámci studené války, ale ani vliv protijaderného, resp. protiuranového hnutí nepomohl k zastavení těžby nebo přijetí zvláštních opatření. Přestože skupiny protiuranového hnutí ovlivňovaly členy Strany práce, na vrcholové politiky vliv neměly a v roce 1983, kdy byla zvolena labouristická vláda, nedošlo k začlenění protiuranové politiky do programu vlády [Martin 2007: 44].

Vedle protiuranových hnutí byla v Austrálii přítomna i uskupení obecně protijaderná. Ta byla často spojována s ženami, které vytvářely seskupení protestující proti americkým základnám vystavěným na základě ANZUS. Poprvé se problematika používání jaderných zbraní v Austrálii veřejně řešila poté, co Francie testovala své jaderné vybavení v oblasti Tichomoří a byla předvolána před Mezinárodní soudní dvůr [Donnini 1991: 147; Martin 1982: 27]. Proti takovému jadernému testování se jasně postavilo hnutí queenslandských žen, které se obávaly vlivu jaderného testu na zdraví své i svých dětí a zároveň na zemědělství¹². Z výše uvedeného je patrné, že vliv australského protijaderného hnutí na vztah Austrálie a USA byl minimální, v průběhu 80. let ještě více upadal a rozhodně neměl šanci změnit pozici Austrálie v rámci ANZUS tak, aby kvůli protijaderné politice zaujali státní představitelé opoziční stanovisko¹³.

---

¹² The AntiNuclear Campaign, dostupné z WWW
<https://www.library.uq.edu.au/fryer/worth_fighting/5.html>, citováno 2014-04-06.

¹³ Jim Green, Australia's Anti-nuclear movement: A Short History, dostupné z WWW
<<https://www.greenleft.org.au/node/16973>>, citováno 2014-04-06.

S určitostí lze tedy tvrdit, že ačkoliv bylo protijaderné hnutí v Austrálii velmi aktivní s všeobecnou veřejnou podporou, nemělo vliv na vládní rozhodnutí vůči vztahům s USA.

Problematika imigrace je rozebrána průběžně v předchozích kapitolách, nicméně pro shrnutí imigrace jako jednoho z vnitropolitických faktorů ovlivňující chování Austrálie v rámci ANZUS je nutné zmínit ji i zde. Imigrace z asijských států, zejména Japonska a následně Číny, se australská vláda obávala již od konce 2. světové války [Donnini 1991: 45]. Působila jako jeden z činitelů, které pomohly vzniknout ANZUS, a odůvodňovala přítomnost USA v regionu. Austrálie v imigraci viděla rizika jak ekonomická, tak bezpečnostní, kdy by mohlo dojít k destabilizaci regionu a napadení ze strany komunistického bloku by bylo jednodušší. Nutno říci, že tyto obavy byly zbytečné, jediné k čemu došlo, bylo zlepšení obchodních styků s asijskými zeměmi, které se v průběhu 80. let ekonomicky vyvíjely a pro Austrálii byl tak přínos jednoznačně pozitivní [Macintyre 2013: 189].

4.2.3 Systémové faktory

V rámci systémových faktorů, které ovlivňovaly mezinárodní situaci v regionu, lze počítat se dvěma nejvýznamnějšími. Prvním byla komunistická hrozba, jednak ze strany Číny, jednak ze strany Svazu sovětských socialistických republik (SSSR). Již před vznikem ANZUS pocítovala Austrálie přítomnost (nekomunistické) hrozby z Japonska, což bylo důvodem pro uzavření formálního spojení s USA. Po roce 1949 se objevila nová hrozba ze strany asijské mocnosti v podobě komunistické Čínské lidové republiky, která byla pro mnoho Australanů důvodem k inklinaci k USA [Smith 1982: 11]. Obavy z asijských států byly hluboce zakotveny v předsudcích již z dob politiky bílé Austrálie a po celá 50. a 60. léta Austrálie „přeháněla komunistické nebezpečí, zjednodušovala složitosti historie, kultury a národnosti na studenoválečnickou otázku: patříš k nám nebo k nim?“ [Macintyre 2013: 161]. Lze tvrdit, že přístup Austrálie byl jasně definovaný závislostí a podřízeností USA. Snažila se jasně vymezit vůči komunistickému bloku, aby dala zřetelně najevo svou podporu demokratickému západnímu spojení a získala si tím přízeň a rozmístění amerických vojenských sil v regionu.

Ačkoliv Austrálie vnímala, stejně jako zbytek západního společenství, SSSR jako hrozbu, byla přeci jen poněkud vzdálenější než Čína, a proto nebyla během studené války protisovětská rétorika v Austrálii tak výrazná, jako tomu bylo v USA. V 80. letech 20. století, kdy ANZUS procházel krizí, nejen Austrálie hledala svou vlastní cestu k zabezpečení regionu a SSSR toto oslabení jen vítal [Donnini 1991: 4].

Navázání diplomatických vztahů s Čínou proběhlo až poté, co Peking navštívila delegace z USA¹⁴. Může se tedy zdát, že Austrálie postupovala stejně jako v minulosti v případě války v Koreji a Vietnamu podle amerického vzoru, aby si tak zajistila jejich přízeň pro zajištění bezpečnosti. Po navázání diplomatických styků Austrálie s Čínou měla možnost spojit se s bývalým potencionálním agresorem proti tehdejší největší hrozbě – SSSR [Macintyre 2013: 189].

Mimo explicitní komunistickou hrozbu lze do systémových faktorů zahrnout takové změny a události, které mohly ovlivňovat mezinárodní rozložení sil a mezinárodní systém jako takový. Například Nixonova doktrína (The Guam Doctrine) z roku 1969 znamenala pro Austrálii především změnu v garanci bezpečnosti, neboť tím USA daly jasně najevo, že jejich slabší spojenci mají převzít zodpovědnost za svou bezpečnost, s výjimkou hrozby velmoci zahrnující použití jaderných zbraní¹⁵. USA se tím nevzdávaly závazků, které se sebou ANZUS nesl, zejména lze zmínit čl. 4, kdy je jakýkoliv útok v oblasti Tichomoří na jednoho ze členů považován za ohrožení míru a bezpečnosti. Austrálie nicméně chápala Nixonovu doktrínu jako konec ochranného štítu, který ANZUS zprostředkoval, ačkoliv již v samotném výše zmíněném čtvrtém článku dohody je jasně definováno, že záleží na rozhodnutí USA, jak by řešení vzniklé situace vypadalo [Smith 1982: 11].

Austrálie byla tak stále součástí západního společenství, měla ovšem hledat způsoby, jak se stát soběstačnější a nezávislejší v oblasti obranné politiky. Pro USA znamenala Nixonova doktrína také navázání přátelských vztahů s Čínou [Smith 1982: 12]. Nutno poznamenat, že i když již Menzies varoval před nevýhodností geografických a demografických aspektů Austrálie, pozdější akademické práce ukazují, že právě velká vzdálenost od pevniny a rozlehlost by byly spíše výhodou a pomohly by Austrálii při

---

¹⁴ USA navázaly diplomatické styky s Čínskou lidovou republikou v roce 1971 nejdříve neoficiální cestou (tzv. pingpongová diplomacie), kdy Čínu navštívil Henry Kissinger a následně roku 1972 navštívil Peking samotný prezident Richard Nixon.

¹⁵ President Nixon's Speech on „Vietnamization“, dostupné z WWW <http://www.nixonlibrary.gov/forkids/speechesforkids/silentmajority/silentmajority_transcript.pdf>, citováno 2014-04-06.

ochraně před regionální hrozbou, ba dokonce by Austrálie byla schopna se se svým vybavením a dalšími zdroji vypořádat s jakoukoliv regionální hrozbou [Macintyre 2013: 159; Smith 1982: 12]. Pokud by se však jednalo o mířený útok SSSR přímo na Austrálii nebo jakýkoliv jiný přesný jaderný útok, Austrálie by nebyla schopna se ubránit [O'Neil 1980: 20-21].

Je tedy jasné, že přesto, že se Australané obávali zbytečného upozorňování na sebe existencí přidružených vojenských základen, zejména v tzv. druhé studené válce, kdy se opětovně zvýšilo napětí mezi soupeřícími bloky, právě blízké vztahy s USA zajišťovaly garanci bezpečnosti vůči takovému útoku. Dokonce lze říci, že americké působení v Austrálii by odradilo potenciálního agresora, neboť USA (a zbytek západního společenství) by byly pravděpodobně ochotny se za ni postavit. Existence amerických základen na australském území byla pro USA velmi důležitá. „Například základna v North-West Cape byla důležitá pro zachování schopnosti protiúderu americké flotily jaderných ponorek a odrazení úmyslu sovětského prvního úderu. Ostatní základny poskytovaly přesné informace o tom, co SSSR dělá, a redukovaly tak riziko nedorozumění a špatné kalkulace“ [Smith 1982: 12]. Pokud by Austrálie odstranila americké základny, mohlo to „spustit radikální destabilizaci (...) rovnováhy sil“ [Smith 1982: 12], ale zároveň je patrné, že samotná existence a zdůrazňování důležitosti základen byly těmito destabilizačními faktory.

Druhým významným faktorem ovlivňující mezinárodní situaci v regionu Jihovýchodní Asie a Tichomoří byla Indonésie. Přestože Austrálie vnímala Indonésii díky její politické nestabilitě jakožto hlavní potenciální zdroj konfliktů v druhé polovině 20. století v regionu, jejím záměrem bylo navázání kooperativních vztahů mezi státy regionu [Donnini 1991: 4, Macintyre 2013: 189; Van Der Eng 2009: 47]. Na konci 50. let se objevil problém mezinárodního rozsahu s oblastí západní Nové Guineje a Austrálie měla v této situaci zájem na tom, aby se území nepřipojilo k Indonésii a Holanďané zůstali v této oblasti aktivní a zároveň bylo v zájmu Austrálie a západního společenství předejít Indonéské komunizaci [Umetsu 2005: 191].

Austrálie považovala Indonésii vždy za nejsložitějšího partnera pro vyjednávání v rámci ASEAN a v roce 1962, kdy byl u moci prezident Sukarno a došlo k indonéské anexi západní poloviny Nové Guineje a následné genocidě, se obavy zvětšily, neboť mohlo dojít k šíření nesnášenlivosti vůči zemím západního společenství, a tedy i blízké Austrálie [Macintyre 2013: 189]. Později generál Suharto agresivním zásahem potlačil Komunistickou stranu Indonésie a přijal antikomunistická opatření [Umetsu 2005: 175].

Přestože za Suhartovi vlády došlo v zemi k ekonomickému rozvoji, v roce 1975 obsadil Východní Timor, kde následně proběhla genocida východních Timořanů [Sulistiyanto 2010: 118; Umetsu 2005: 175]. Australská vláda se s těmito událostmi smířila, neboť v tomto případě se pro ně stala důležitější ekonomika a obchodování než řešení otázek zahraniční politiky.

Austrálie si tedy byla vědoma své geografické pozice i role v rámci mezinárodního systému, kterou díky členství v ANZUS spolu s USA hrála. Výhody, které plynuly z blízkého vztahu s velmocí, byly pro Austrálii vždy důležitější než například fakt, že základny mohly být faktorem ohrožujícím jejich bezpečnost vzhledem ke komunistické hrozbě. Taktéž přítomnost amerického jaderného vybavení, ať už v australských přístavech nebo vzdušném prostoru nebyla dostatečnou protiváhou pro zaujetí opozičního postavení australské vlády [Donnini 1991: 53-54]. Indonéskou hrozbu nelze brát jako faktor ovlivňující vztah s USA, ačkoliv byli do této otázky mezinárodního systému na konci 50. let oba členové ANZUS zapojeni. Obrannou politiku a přístup k alianci to neovlivnilo, ačkoliv se tím ukázal charakter australské vlády, která se chtěla stát jakýmsi ochráncem bezpečnosti v regionu s podporou USA, ale když měla před sebou otázku politického sporu, spíše se zajímala o výhodnost ekonomickou.

5. Nový Zéland

Následující kapitola nejprve stručně představí historický vývoj Nového Zélandu a následně řeší otázku jeho působení v rámci ANZUS vzhledem ke třem daným kategoriím faktorů. Rozebere vývoj zahraniční politiky Nového Zélandu v druhé polovině 20. století, přičemž se zaměří na události roku 1984, kdy došlo ke sporu s USA, který prohloubil asymetrii uvnitř ANZUS, protože Nový Zéland přestal být spojencem USA. Následně bude pojednávat o vlivu vnitropolitických a systémových faktorů na proměnu vztahu s USA v průběhu druhé poloviny 20. století.

5.1 *Historický vývoj*

Nový Zéland byl tradičně pod ochrannými křídly VB, která zajišťovala jeho bezpečnost během celého 19. století [Wood 1956: 23]. Od roku 1931 je, stejně jako Austrálie, součástí sdružení Commonwealth. Již na začátku 20. století „si získal pověst jedné z nejloajálnějších britských kolonií, ovšem přední politikové v zemi byli Britskému impériu nakloněni z jisté vypočítavosti a využívali příležitostí, které jim toto spojení poskytovalo, aby zajistili svému ještě nezralému státu místo na světové scéně“ [Hamer 2003: 128]. V průběhu první poloviny 20. století, tedy během obou světových konfliktů, zaujímal Nový Zéland obdobná stanoviska jako Austrálie. Navzdory částečné nechuti vůči zahraniční politice VB, labouristická vláda vstoupila do druhé světové války s přesvědčením o nutnosti spojení se západními mocnostmi, resp. s VB, která měla nadále figurovat jako garant bezpečnosti Nového Zélandu a regionu jižního Tichomoří [Airey 1947: 194; Olssen 2003: 188].

Po vyčerpání britských kapacit se USA, ač bez valného nadšení, ujaly role garanta a od roku 1951, kdy byla podepsána dohoda ANZUS, se staly blízkým spojencem Nového Zélandu i Austrálie a zároveň velmocí, která dohlížela na bezpečnost regionu [Wood 1956: 25]. Mimo USA zaměřil Nový Zéland svůj zájem i vůči Asii a Austrálii, se kterou v roce 1944 uzavřel pakt z Canberry, jenž zaručoval v případě napadení vzájemnou podporu [Brooking 2004: 133]. Nový Zéland také velmi podporoval vznik OSN, ale nepřipojil se k Mezinárodnímu měnovému fondu ani Světové bance, i přesto, že VB s připojením souhlasila.

Tento fakt však žádný výrazný vliv na jeho zahraniční vztahy [Airey 1947: 195; McKinnon 2003: 216]. Další vývoj strategie zajišťování bezpečnosti a protěžování vazby na USA je podobný s Austrálií, ovšem pouze do poloviny 80. let, kdy události na Novém Zélandu formovaly pozici vůči USA odlišným způsobem. Ve zkoumaném období se u moci střídaly labouristické a konzervativní vlády¹⁶, vedené konkrétně Labouristickou stranou (*New Zealand Labour Party*), resp. konzervativní Národní stranou (*New Zealand National Party*). V Labouristické straně byla podporována protijaderná politika po celé poválečné období, příkladem může být opozice tehdejšího premiéra Waltera Nashe vůči spojencům v ANZUS v roce 1959 při podpoře dohody o zákazu jaderného testování v rámci OSN nebo rozhodnutí dalšího z premiérů, Normana Kirka, vyslat fregatu za účelem protestu proti francouzskému jadernému testování roku 1973¹⁷ [Donnini 1991: 106].

5.2 Zahraničněpolitické faktory

Prvním novozélandským premiérem, jehož funkční období tato práce sleduje, je Peter Fraser z Labouristické strany, za jehož vlády se řešily otázky obranné politiky s cílem zajistit poválečné přezbrojování a zvýšení obranyschopnosti země vzhledem k rostoucímu globálnímu strachu vůči komunistickému bloku [McKinnon 2003: 218]. Vzhledem k výše zmíněným skutečnostem, kdy VB nebyla schopna zajišťovat bezpečnost Nového Zélandu ani regionu jižního Tichomoří, se Fraserova pozornost upírala k nově vznikající OSN a utužení vztahů s USA.

V tom se labouristický premiér názorově shodoval s Národní stranou, která rozhodně nechtěla spolupracovat se SSSR, a celkově odmítali uznávat komunistický blok, což se projevilo při otázce uznání komunistické vlády v Číně [Olssen 2003: 217, 219].

---

¹⁶ Viz příloha č. 2.

¹⁷ Motions – Nuclear-Free Legislation – 20th Anniversary, dostupné z WWW <http://www.parliament.nz/en-nz/pb/debates/debates/48HansD_20070612_00001019/motions-%E2%80%94-nuclear-free-legislation%E2%80%9420th-anniversary>, citováno 2014-04-06.

V tomto bodě se rozcházel s VB, která na rozdíl od Nového Zélandu čínskou komunistickou vládu uznala¹⁸. Přítomnost vnější hrozby tedy stála za zformováním zahraniční politiky na základě kolektivní obrany s ochranou od supervelmoci, která tímto krokem naplnila i své vlastní zahraničněpolitické cíle. V nadcházejících letech však Nový Zéland řešil jiné problémy než nejednotnost rozhodování s VB. Nastoupivší konzervativní premiér Sidney Holland, který má velké zásluhy na sjednocení Národní strany, musel řešit válku v Koreji, která se stala důležitým mezníkem ve vývoji vztahů s USA [Gustafson 2003: 232]. Vypuknutí konfliktu znamenalo pro mezinárodní systém, že studená válka se dostala až na Dálný východ a byla pro Nový Zéland aktuální jako nikdy předtím [Cruickshank 1967: 98, McKinnon 2003: 220]. Novozélandčané viděli jedinou možnost jak zvýšit svou bezpečnost ve stávajícím rozložení sil a potencionálních hrozeb ve světě, a to zajištěním bezpečnostních záruk od většího mezinárodního aktéra – USA, které byly získány právě podpisem ANZUS. Pomoc Nového Zélandu při Korejské válce vnímaly USA stejně jako v případě Austrálie, a to tak, že jim dala signál pro budoucí angažmá v regionu jižního Tichomoří a jihovýchodní Asie.

Roku 1957 usedl na tři roky do křesla předsedy labouristické vlády Walter Nash, během jehož funkčního období došlo k prvnímu významnému momentu opozičního chování vůči USA. Nový Zéland se postavil za zákaz jaderného testování při hlasování, které následovalo po testech britských vodíkových bomb v Austrálii [Dewes, Ware 2004]. Oproti tomu USA, VB a Francie se postavili proti takovému zákazu a Austrálie se zdržela hlasování. „Tento významný obrat ilustruje Nashův osobní závazek jadernému odzbrojování a nezávislejší zahraniční politice“ [Dewes, Ware 2004]. Už na konci 50. let se tedy dokázala novozélandská zahraniční politika ubírat tak, aby reprezentovala nezávislý národní zájem státu, i když to mohlo ohrozit výhody, které plynuly z aliance a případného podřizování se většímu spojenci.

Dalším premiérem, během jehož období proběhly významnější změny v zahraniční politice, byl Keith Holyoake, který vedl v letech 1960 až 1972 vládu Národní strany. Během jeho vlády došlo k zapojení Nového Zélandu do války ve Vietnamu, která přispěla velkým dílem k změně pohledu na americkou spolupráci a může být považována za další impuls k pozdějšímu opozičnímu chování [Donnini 1991: 28].

---

¹⁸ Odlišná zahraniční politika může být chápána jako průvodní znak náklonnosti k jednotlivým mocnostem. VB nebyla schopná zajišťovat bezpečnostní výhody a záruky Novému Zélandu a proto se Nový Zéland necítil jakkoliv zavázán následovat VB v diplomatických krocích a stál spíše při USA.

Ke konci jeho funkčního období začaly být protesty mírových a protijaderných hnutí čím dál tím hojnější, neboť právě v tomto období došlo k francouzskému jadernému testování, které bylo později za vlády Normana Kirka řešeno před Mezinárodním soudním dvorem [Donnini 1991: 106]. Jako protest proti tomuto testování byla vyslána novozélandská fregata a díky Kirkově striktnímu protijadernému postoji se „populace méně než tři miliónů lidí sjednotila za odvážným vládním protijaderným postojem“ [Dewes, Ware 2004]. Před svou smrtí stihl Kirk stáhnout novozélandské vojenské jednotky z jižního Vietnamu, navázat diplomatické vztahy s Čínou a Vietnamem a posílit nezávislost zahraniční politiky země.

Následovníkem Normana Kirka byl další labourista Wallace Rowling, který byl ve funkci jen krátce a za jeho vlády si Nový Zéland udržel stejnou zahraniční a obrannou politiku, tradiční pro labouristickou stranu i pro novozélandskou společnost 70. let.

V roce 1975 byla zvolena vláda Národní strany v čele s Robertem Muldoonem, který zčásti změnil nastavenou zahraniční politiku. Za jeho vlády vycházel vstříc americkým požadavkům a nadšeně vítal v novozélandských přístavech americká a britská jaderná plavidla, ale společnosti nevysvětlil, v čem spočívá důležitost přítomnosti lodí s jaderným nákladem či pohonem při území Nového Zélandu [Alves 1991: 1061; Dewes, Ware 2004; Donnini 1991: 108]. Došlo tedy k poklesu popularity ANZUS jak u veřejnosti, tak u politiků, důsledkem čehož roku 1983 „publikovala Muldoonova vláda *Defence Review*, bílou knihu navrhující restrukturalizaci novozélandských obranných sil tak, aby byly samostatnější a plánovala širší roli (Nového Zélandu) v rámci jižního Tichomoří“ [Donnini 1991: 108]. Zpráva také reflektovala očividný požadavek úřadující konzervativní vlády, a tím bylo zlepšení a posílení vztahů spojenců ANZUS. Tento směr zahraniční politiky však nebylo možné naplno splnit kvůli nedostatečným financím plynoucím z rozpočtu na obranné síly a naprosto se neshodoval s názory široké veřejnosti, která utvořila rozsáhlé uskupení mírových hnutí a následně si v roce 1984 zvolila labouristickou vládu, která dovedla zemi k bezjaderné zóně a naplnění vlastních zájmů.

5.2.1 Spor Nového Zélandu a USA

V roce 1984 vyhrála volby po 18 letech konzervativní vlády Národní strany Labouristická strana a post premiéra zaujal David Lange, jehož období vlády zásadně formovalo další zahraničněpolitické a bezpečnostní aspekty vztahů v rámci ANZUS [Alves 1991: 1061]. Labouristickou doktrínou se v těchto volbách stala bezjaderná politika, která zaručila v momentálním společenském rozpoložení jasně vítězství a byla ještě výraznější než za vlády předchozích labouristických vlád [Alves 1991: 1062; Tow 1989: 127]. Od začátku 80. let se Labouristická strana vyjadřovala „ve prospěch zákazu pobytu lodí s jaderným pohonem nebo nákladem“ [Lamare 1987: 422] a již od let sedmdesátých byla ve straně přítomná protijaderná nálada, stavící se proti názorům úřadující Národní strany a premiéra Muldoona.

Lange se po zvolení do funkce premiéra sešel s ministrem zahraničních věcí USA Georgem P. Schultzem. Jejich rozhovor trvající přibližně tři čtvrtě hodiny, se točil okolo tématu důležitosti novozélandských přístavů pro USA, což Schultz několikrát zdůrazňoval, zatímco Lange už tehdy nastínil svou představu o Novém Zélandu jakožto bezjaderné zemi [Donnini 1991: 111]. Aktivní podoby nabyl spor mezi americkou a novozélandskou vládou 27. ledna 1985, kdy americká vláda požádala Nový Zéland o povolení vplout do přístavu lodí *U. S. S. Buchanan*. „4. února Lange zamítl žádost ohledně Buchananu, ačkoliv prohlásil, že Nový Zéland zůstane nadále věrný alianci“ [Alves 1991: 1065]. Ze strany USA šlo o politiku *neither confirm nor deny*, kdy USA nepotvrdily ani nevyvrátily přítomnost jaderného nákladu nebo pohonu na lodi *Buchanan*, s čímž se Nový Zéland nespokojil [Catalinac 2010: 318]. Po zamítnutí žádosti o vplutí USA ukončily spolupráci v podobě vojenských cvičení a omezily i zpravodajskou spolupráci [Alves 1991: 1065].

Ze strany USA se jednalo o velmi silnou reakci, kdy přísné sankce vůči Novému Zélandu měly zaručit, aby se situace u žádných dalších spojenců USA neopakovala [Donnini 1991: 111]. Jak zmiňuje Albinski, vláda USA doufala, že po dlouhých měsících jednání, které následovaly, naleznou obě země shodu a nedojde k takovému odcizení, které po sporu kvůli *U. S. S. Buchanan* a celkovému přístupu Nového Zélandu k bezjaderné politice přišlo [Albinski 1987: 52]. Podle Langeho nebyl od září 1984 Nový Zéland cílem útoku jakékoliv země, neexistovala žádná vnější hrozba. To je hlavní důvod, proč se rozhodl postavit do opozice proti USA a zajímal se o dosažení národních zájmů, které byli odlišné od těch amerických [Tow 1989: 128].

Místo kompromisu a nalezení střední cesty, která by uspokojila oba bývalé spojence, započal na Novém Zélandu legislativní proces, který dal vytvořit bezjaderné zóně jižního Tichomoří a následně Nového Zélandu. Spolu s tímto krokem se obrátila pozornost Nového Zélandu od USA plně na region a Austrálii, která sice neměla kapacity na to nahradit velmoc, jakou byly a jsou USA, ale přesto byla Austrálie střední mocností, která mohla pomoci zachovávat bezpečnost regionu [Alves 1991: 1065].

5.2.2 Vznik bezjaderné zóny jižního Pacifiku

Austrálie i Nový Zéland viděli vzhledem ke stávajícím okolnostem vznik bezjaderné zóny v regionu jako nutnost, ale o politizaci tématu se na Novém Zélandu zasloužil až Robert Muldoon během svého funkčního období premiéra na konci 70. let [Donnini 1991: 107 – 108]. Muldoon sám během svého období hostil několik amerických lodí s jaderným pohonem či nákladem a přestože Národní strana byla jasně pro zachování blízkých vztahů s USA, nestavěla se do krajní pozice, kdy by podporovala šíření jaderných zbraní nebo přítomnost jaderného materiálu na a při území Nového Zélandu jen pro zachování bezpečnostního garanta v podobě USA [Thakur 1989: 930, 931].

V roce 1986 vstoupila v platnost Dohoda o bezjaderné zóně jižního Pacifiku [Treaty of Rarotonga]. Zóna vznikla převážně z touhy nejaderných zemí zprostit se závazků, které měly vůči mocnostem poblázněným jádrem a s cílem izolovat region před vypuknutím případné jaderné války mezi těmito mocnostmi [Thakur 1985: 217]. Svoboda od všech jaderných zbraní formálně ustavená dohodou, která měla nastat, měla dodržet několik principů. Dohodu podepsala jak Austrálie, tak Nový Zéland, avšak přes veškeré ambice Dohoda nezaručovala mezinárodní odzbrojení, ani okamžitě neovlivnila bezpečnost Nového Zélandu. Podle Thakura byl region, jehož se dohoda týkala, v podstatě bez přítomnosti jaderné hrozby, stejně jako to tvrdil sám Lange, tudíž dohoda nepřinášela nic převratného [Thakur 1985: 221].

Labouristická vláda Davida Langeho svými kroky dokázala oponovat jaderné velmoci a zároveň spojenci, který naopak zájmy svého méně mocného spojence začal v oblasti obranné politiky utlačovat [Thakur 1989: 919]. Po sporu započatém v roce 1984 přišla se záměrem vytvořit bezjadernou zónu Nového Zélandu, jenž byl uzákoněn v červnu roku 1987 [New Zealand Nuclear Free Zone, Disarmament, and Arms Control Act 1987].

Tomuto aktu předcházela dvouletá proces, během něhož byla v roce 1985 vydána *Defence Interim Review* následována ve stejném roce vládní zprávou *The Defence Question*. *The Defence Question* měla za cíl představit unikátní koncept obranné politiky, o kterou se Nový Zéland svými činy už několik let snažil a nyní po sporu a částečném vyloučení z ANZUS mohl plně věnovat a také měla nastavit scénu pro nadcházející veřejnou debatu o problematice zabezpečení země [Donnini 1991: 117-118]. Lange v roce 1986 ustavil komisi, která měla za cíl zjistit veřejnou podporu nového konceptu obrany, avšak výsledky ho nemohly příliš těšit. Přestože 73 % obyvatel chtělo bránit zemi bez přítomnosti jádra, 72 % jich chtělo zůstat v ANZUS [Donnini 1991: 120]. Toto bylo vzhledem k nekompromisnosti USA nemožné, tudíž labouristická vláda radši dostala závazku z dob volební kampaně o vzniku bezjaderné zóny a výhodné vztahy s USA nahradila bilaterálními vztahy s Austrálií, která je sice mocnější než Nový Zéland, ale zdaleka nedosahuje kapacit USA [Donnini 1991: 121, 124]. Dvouleté období bylo dokončeno v roce 1987 vydáním vládní bílé knihy, která cílila na prostředky zachování bezpečnosti Nového Zélandu i celého regionu.

V tomto aktu šlo hlavně o zformalizování požadavku udržet americké, ale i jiné lodě s jaderným pohonem či nákladem mimo pobřežní moře¹⁹ Nového Zélandu [Thakur 1985: 221]. Nový Zéland tímto stvrdil svůj postoj v obranné politice jako jasně bezjaderný a definitivně znemožnil spolupráci s USA v rámci ANZUS.

5.3 Vnitropolitické faktory

Stejně jako v případě Austrálie sleduje tato práce také vnitropolitické faktory ovlivňující chování Nového Zélandu uvnitř aliance ANZUS. Mírové, potažmo protijaderné hnutí, bylo na Novém Zélandu přítomno výrazněji, než tomu bylo jinde na světě. Výrazné protesty se uskutečňovaly jako nesouhlas veřejnosti se zapojením novozélandských vojsk do války ve Vietnamu, kde sice bylo nasazeno minimum Novozélandců ve zbrani, nicméně se tento krok neslučoval s národními zájmy země [Gustafson 2003: 238 – 239]. Vyslání novozélandských vojsk proběhlo pod nátlakem USA, ačkoliv novozélandská vláda podala informaci, že tento požadavek vzešel od jihovietnamské vlády.

---

¹⁹ „Každý stát má právo stanovit šíři svého pobřežního moře až po hranici nepřesahující dvanáct námořních mil měřených od základních linií určených v souladu s touto Úmluvou.“ [UNCLOS, čl. 3]

Protesty tedy byly vlastně veřejnou kritikou zahraniční politiky USA, což rozhodně nebylo v zájmu USA ani samotné novozélandské vlády, která chtěla vždy zůstat součástí ANZUS a popírala jakýkoliv protiamerický postoj [Donnini 1991: 108]. Jak již bylo řečeno, důležitost bezjaderné zóny zpolitizoval na konci 70. let Muldoon, na jehož činy veřejnost reagovala. Mírové hnutí bylo na Novém Zélandu specifické. Jednalo se o více než 300 menších skupin, jejichž rozprostření po celé zemi mělo za následek velkou míru participace a pocit odpovědnosti u většiny voličů, na což politické strany vnímavě odpovídali [Dewes 2008: 3; Gustafson 2003: 35; Moran, Loudon 2007: 22]. Podle Thakura novozélandské mírové hnutí odpovídalo spíše na strategické rozhodování Západu než zastrasování SSSR [Thakur 1985: 216]. To je dáno také tím, že explicitní sovětská komunistická hrozba nebyla už v době aktivní existence mírových hnutí přítomná.

V roce 1984, kdy došlo ke sporu, pouze 30% obyvatelstva podporovalo návštěvy plavidel s jaderným nákladem či pohonem [Dewes 2008: 3]. To mělo za důsledek, že se do vlády dostaly hlavně strany využívající bezjadernou politiku ve své volební kampani. V samotné labouristické straně však vzniklo levicové křídlo, které se nestavělo pouze za nepřítomnost jaderně poháněných lodí či plavidel nesoucí jaderný náklad, ale vymezující se vůči samotné alianci ANZUS, ba dokonce vůči přítomnosti jaderné mocnosti v regionu a na Novém Zélandu [Donnini 1991: 107]. Nicméně tato frakce neměla žádný vliv na Langeho zahraniční politiku vůči USA a ANZUS. Nutno také dodat, že ačkoliv Novozélandčané v polovině 80. let podporovali vytvoření bezjaderné zóny, mnoho z nich chtělo zůstat součástí ANZUS. Sám Lange tvrdil, že nová struktura obranné politiky je mířená proti přítomnosti plavidel s jaderným pohonem či nákladem, nikoliv proti USA nebo Západu, ale veřejnosti nevysvětlil, že je na výběr buďto aliance nebo bezjaderná zóna [Alves 1991: 1065]. Přesto se společnost spokojila s novozélandskou rolí průkopníka, země, která se nebála hájit své zájmy a nezávisle utvářela svou zahraniční a obrannou politiku.

V případě Nového Zélandu nezahrnuje práce do vnitropolitických faktorů imigraci, vzhledem k nepatrně odlišné geografické poloze a historickým souvislostem od Austrálie. Nový Zéland sice nebyl příznivcem přistěhovalectví, dokonce po válce bylo vládou doporučeno potlačení přehnané imigrace, ale nelze považovat toto za faktor, který by výrazně ovlivnil novozélandský postoj k USA, respektive formoval opoziční chování [Olssen 2003: 198].

5.4 Systémové faktory

Ačkoliv Nový Zéland nemusel vzhledem ke své odlišné geografické poloze pocítovat tak silnou potencionální komunistickou hrozbu z Asie, neboť by byl při případném útoku vlastně skryt za Austrálií, přesto okolnosti studené války ovlivňovaly rozhodování představitelů novozélandské vlády v oblastech zahraniční a obranné politiky. Nový Zéland se jakožto demokratická země jasně vymezoval proti SSSR a komunismu a cítil se součástí západního společenství [McKinnon 2003: 217]. Stvrzením tohoto svazku se stala obranná aliance ANZUS, která dávala jasně najevo, kde se Nový Zéland při bipolárním rozdělení světa ideologicky nachází.

Potencionální hrozba, která byla zprvu viděna v Japonsku, se na konci 40. let objevila v podobě komunistické Číny [Cruickshank 1967: 93, 98]. Ke konci roku 1950 se během Korejské války dostala americká vojska velmi blízko čínským hranicím, což vyvolalo odezvu z Číny. „Začalo se mluvit o použití atomové bomby, o válce s Čínou“ [McKinnon 2003: 220], z čehož pro Nový Zéland vyplývala potřeba zajištění bezpečnosti regionu ze strany USA²⁰. Mimo čínskou hrozbu viděli Novozélandané potencionálního agresora také v komunistickém SSSR. Nový Zéland zkrátka pod tíhou obav z jaderných zbraní a komunisty prostoupené Asie cítil zvyšující se strategickou zranitelnost a nutnost spoléhat na USA, kolektivní obranu a s tím spojenou preventivní obranu, což vedlo v začátcích aliance k nekritickému přijetí aliance veřejností [Gustafson 2003: 237]. Novozélandané si byli vědomi skutečnosti, že jako malá země nejsou schopni se sami zabezpečit a potřebují silnějšího spojence, který zajistí národní bezpečnost v rámci globálního společenství [Donnini 1991: 103].

Původ potencionální hrozby z Asie byl na Novém Zélandu zakořeněn hluboko v myslích samotných obyvatel a bylo pro ně přirozené obávat se útoku ze zemí, jako bylo Japonsko, následně poté Čína a v neposlední řadě SSSR [Cruickshank 1967: 98]. Ovšem v 60. a 70. letech situace nebyla už natolik jednoduchá, jelikož vztahy mezi dvěma bloky se „oteplily“ a explicitní komunistická hrozba z Číny s SSSR nebyla tak výrazná, aby významně ovlivňovala obrannou politiku Nového Zélandu, za to se řešila otázka zajištění regionu proti přítomnosti jakékoliv jaderné hrozby.

---

²⁰ Obavy z vypuknutí války mezi USA a ČLR vedly Nový Zéland k těsnějším vztahům s USA. Nicméně díky skutečnosti, že se Nový Zéland rozcházel v diplomatických vztazích vůči Číně s VB se definitivně potvrdil fakt, že VB nemá kapacity na to, ochránit Nový Zéland a celý region Jižního Tichomoří. [Gustafson 2003: 220]

Nový Zéland tak reagoval na expandující obrannou politiku USA v regionu Jihovýchodního Tichomoří, kde USA vytvořily prostor předstupné obrany [Donnini 1991: 99]. V 80. letech, jak je uvedeno u příkladu Austrálie, nastoupivší americký prezident Ronald Reagan spolu s Margaret Thatcherovou podporovali snahy o posílení zbrojení a vztahy mezi bipolárními bloky nebyly nejlepší. Přesto však Nový Zéland nepocíťoval výraznou hrozbu a sami jeho politici tvrdili, že pro Nový Zéland neexistuje vnější nebezpečí.

Nový Zéland se stejně jako Austrálie začal v poválečném období více zajímat o prostor jižního Tichomoří, jehož semknutí v kolektivní bezpečnosti nabízelo novou dimenzi cesty za bezpečností [Cruickshank 1967: 97]. Jak však Cruickshank dále konstatuje, v případě Nového Zélandu je důležité mít na mysli nemožnost integrace této oblasti ve smyslu společného zajišťování bezpečnosti, neboť region je velmi roztržitý a spojení národů je možné jen pod velmi značným tlakem vnější, v tomto případě komunistické, hrozby [Cruickshank 1967: 98-99]. Nový Zéland byl také součástí SEATO, tato organizace však nezajišťovala jasnou obranu v případě napadení země. Oproti tomu v ANZUS byla definována možnost akce proti agresorovi bez žádosti o pomoc od napadené země [Cruickshank 1967: 101].

Nový Zéland byl tedy jistě formován vnějšími aspekty mezinárodního systému, nebyl zcela izolovaný od takových vlivů a jeho zahraniční politika tyto vlivy musela nutně odrážet. Reagovali jak na komunistickou hrozbu, která v době sporu s USA nebyla vnímána jako ohrožující Nový Zéland, tak na postup a strategii samotného spojence USA, který se svými kroky ne vždy shodoval s názory vlády Nového Zélandu.

6. Komparace Austrálie a Nového Zélandu v rámci ANZUS

Nyní je na místě shrnout a porovnat dosavadní poznatky o Austrálii a Novém Zélandu vzhledem k cíli této práce, kterým je zjištění, jaké důvody vedly tyto země přes veškeré jejich podobnosti k odlišnému chování v rámci spojení ANZUS. Jako první kategorii práce nabídla zahraničněpolitické faktory. Fakt, že během studené války byla vojenská aliance s USA pro oba státy jižního Tichomoří přínosem, nemění nic na tom, že si zachovaly specifické národní zájmy a nezávislou zahraniční politiku. Tato skutečnost vynikla zejména v případech výrazné mobilizace občanské společnosti a výrazného zájmu ze strany vedoucích politických představitelů. Austrálie neměla ve svých politických řadách tolik silných osobností, které by byly přesvědčeny, že bezjaderná politika je cílem, který by měla vláda sledovat a obětovat výhody od USA za cenu autonomního utváření obranné politiky.

Oproti tomu Nový Zéland, a především Labouristická strana Nového Zélandu, považovali jaderné odzbrojování za způsob, jak zvýšit bezpečnost regionu, a tudíž riskovali i ztrátu ochrany od USA. Labouristická vláda Davida Langeho navázala na předchozími roky nastavenou zahraniční a bezpečnostní politiku, která se odmítala plně podřídit nadvládě silnějšího spojence a došla k plné nezávislosti s vidinou uspokojení jak zahraničněpolitických cílů, tak požadavků novozélandského obyvatelstva. Také je nutné konstatovat, že ANZUS primárně nezmiňuje nutnost přítomnosti jaderných plavidel na území spojenců, ačkoliv to USA při sporu v roce 1984 takto prezentovaly. Nový Zéland tedy nejednal v žádném případě proti USA, pouze se snažil získat autonomii, kterou v rámci ANZUS postrádal. Australská vláda naopak potřebu získat více nezávislosti nepocítovala, a tudíž nebylo nutné, aby se stavěla do opozice vůči svému silnějšímu spojenci.

Vnitropolitické faktory se v Austrálii ukázaly být jako nedostačující pro případnou změnu vztahu vůči USA. V Austrálii proběhla vlna nesouhlasu s jadernými zbraněmi a testováním, jako tomu bylo v případě francouzských testů, nicméně hnutí nemělo takový vliv na vrcholové politiky a následnou změnu zahraniční politiky, která by potlačila potřebu vyhovět USA za jistotu bezpečí. Rozdíl oproti Novému Zélandu je také v tom, že Austrálie řešila ve spojitosti s bezjadernou politikou otázku těžby uranu, která se týkala pouze jí a nikoliv USA.

Nový Zéland měl neobvykle velký počet skupin počítajících se do mírového hnutí se zaměřením proti jadernému zbrojení a labouristická vláda byla nakloněna provést pod jejich vlivem a s podporou veřejnosti takové změny, které sice ukončily alianční vztahy s USA, ale zajistily Novému Zélandu primát v bezjaderné politice.

Posledními, ale nikoliv nejméně vlivnými, jsou faktory systémové. Mezinárodní systém byl v průběhu druhé poloviny 20. století formován napjatými vztahy komunistického a západního demokratického bloku v rámci studené války. Spíše než zhoršování vztahů mezi SSSR a USA se na spokojenost v alianci promítlo zlepšení jejich vztahů, neboť tím se snížila hrozba útoku a Nový Zéland s Austrálií se mohli více soustředit na autonomní zájmy. Austrálie na rozdíl od Nového Zélandu vždy podřizovala své zájmy zahraniční politice USA, oproti tomu Nový Zéland i přes nepřízeň mezinárodního systému od začátku 80. let nehleděl na okolnosti a zaujal nezávislé stanovisko, které se jednoznačně neshodovalo s americkým. Systémové faktory tedy v průběhu druhé poloviny 20. století formovaly chování spojenců v rámci ANZUS, a to hlavně v době, kdy byla hrozba nejvýraznější, spojenci se více semkli a nehleděli na otázku autonomie v rámci aliance. V 80. letech, ačkoliv se přítomnost potencionální hrozby měla zdát vyšší, Nový Zéland to takto nepocíťoval, systém tedy neovlivnil jeho další postup v získávání nezávislosti v zahraniční politice.

Z výše uvedeného je patrné, že se potvrdila teorie, kterou poskytuje článek Catalinac - změna ve vnímání hrozby vyvolá touhu po autonomii a praktickou snahu o její dosažení [Catalinac 2010: 332, 334]. V případě Austrálie k takto výrazné změně ve vnímání hrozby během 80. let nedošlo, oproti tomu na Novém Zélandu v polovině 80. let nepocíťovali žádnou potencionální hrozbu, a tedy necítili potřebu zajišťování bezpečnosti od silnějšího spojence. To jim poskytlo možnost uplatnit svou nezávislou obrannou politiku, která spočívala ve vytvoření bezjaderné zóny Nového Zélandu se zákazem lodí s jaderným pohonem či nákladem, což ovšem bylo USA proti mysli a následkem čehož došlo k ukončení spojenectví. Austrálie měla sice zájmy podobné, ale pocit potencionálního ohrožení vlastní bezpečnosti ji donutil je potlačit a zachovat spojenecký vztah s USA.

Austrálie i Nový Zéland podporovali svého mocnějšího spojence i tam, kde se jiné státy (například členové NATO) zdráhali vyjádřit podporu a souhlas s americkou zahraniční politikou [Tow 1989: 119]. Příkladem je výše uvedené neuznání Číny, válka ve Vietnamu, která se nakonec nesešla s kladným ohlasem veřejnosti ani v samotných USA nebo různé peacekeepingové operace. Nový Zéland už nechtěl dále ustupovat, vzal směřování zahraniční a obranné politiky do vlastních rukou a stal se tedy příkladem pro ostatní malé země, které sice nemají šanci výrazně ovlivnit mezinárodní systém, nicméně nenechají se ovlivnit ony jím, ani velmocemi pro tento systém významnými.

7. Vývoj vztahů v rámci ANZUS do současnosti a budoucnost spojení

Po sporu Nového Zélandu a USA, kdy byl Nový Zéland označen pouze za přítele a ne již nadále spojence, vznikly v podstatě dva bilaterální svazky – mezi USA a Austrálií a mezi Austrálií a Novým Zélandem. Obecně je velmi neobvyklé, aby vojenská aliance, jako je ANZUS, přetrvala po tak dlouhou dobu. Trvání však není totéž, co efektivita a důvodnost existence, jež mohou být v případě ANZUS sporné [Rudd 2001: 301]. Podle Towa a Albinskiho se po konci studené války stala ANZUS aliancí bez specifické mise a vztahy takto utužené byly předurčeny k úpadku [Tow, Albinski 2002: 172]. K tomu zcela zjevně nedošlo, nicméně je jasné, že účel aliance již není v zadržování potencionální komunistické hrozby, avšak v současném světě jsou hrozby přítomné stále, ačkoliv jiného původu²¹.

Austrálie zůstala po celou dobu existence aliance věrným spojencem USA. Po americko-novozélandském sporu v polovině let 80. a v průběhu celých 90. let se i přesto australská diplomacie orientovala spíše na regionální struktury než na USA. V období vlády premiéra Johna Howarda si Austrálie začala uvědomovat, že ačkoliv nedávala v bezpečnostní politice důraz na USA, opomíjela i budování bezpečnostních vztahů v rámci jižního Tichomoří a Asie. Požadavek ve smlouvě „o přátelství a spolupráce, v níž se členové ASEAN zavazují nezasahovat do záležitostí jiných členských zemí“ [Mcintyre 2013: 212-213] nemohla Austrálie akceptovat, neboť jak tvrdila, neslučoval se se závazky vyplývajícími z ANZUS, kdy se členové zavazují řešit mezinárodní spory s cílem zajistit bezpečnost a mír v tichomořském regionu [ANZUS, čl. 1]. V následujících letech Austrálie navázala skrze ANZUS užší strategické vztahy s Japonskem a Indií, ale USA pro ni stále zůstávaly klíčovou pojistkou regionální bezpečnosti [Rostek 2006: 8].

Po teroristických útocích na Světové obchodní centrum v New Yorku a Pentagon byl Austrálií poprvé vyvolán článek č. 4 dohody ANZUS o ozbrojeném útoku a následných opatřeních, což mělo hlavně symbolický význam solidarity a podpory USA [Rostek 2006: 2; Tow, Albinski 2002: 154].

---

²¹ Hrozbou, které čelí od počátku nového století všechny tři spojenci společně je například Islámský extremismus.

Australská vláda vyjádřila podporu USA ve válce proti teroru a vyslala svá vojska jak do Afghánistánu, tak do Iráku [Mcintyre 2013: 213]. Druhý z případů však nebyl australskou veřejností pozitivně přijat²². V následujících letech tehdejší australský premiér Howard nesouhlasil s plánovaným stažením amerických vojsk z Iráku a označil to za „hanebnou kapitulaci“ [Mcintyre 2013: 216]. Shodu v jednání našli oba spojenci v odmítnutí Kjótského protokolu, který však po nástupu labouristického premiéra Kevina Rudda v roce 2007 následně Austrálie podepsala [Mcintyre 2013: 218].

Vztahy Nového Zélandu a USA se po sporu z 80. let změnilly a po vyloučení z ANZUS se Nový Zéland přeorientoval na bezpečnostní spolupráci s Austrálií a dalšími zeměmi regionu. V rámci spolupráce s Austrálií byla obnovena tradice ANZAC, které „společně postupují pro zajištění regionální stability v oblastech, jako je Východní Timor a Šalamounovy ostrovy“ [Vaughn 2012: 8]. K obnovení bližších vztahů Nového Zélandu s USA došlo po roce 1991, kdy USA deklarovaly, že jejich lodě nadále nenesou jaderné zbraně; ve stejném roce Nový Zéland podpořil USA ve válce v Zálivu [Vowles 2003: 322]. Americkou invazi v Iráku na rozdíl od Austrálie Nový Zéland oficiálně odsoudil, přesto se však americko-novozélandské vztahy od začátku 21. století zintenzivňují. V roce 2007 USA přijaly novozélandskou protijadernou politiku jako trvalou [Vaughn 2011: 1], což výrazně posunulo bilaterální vztahy dopředu.

Důležitým momentem v opětovném sblížení vztahů USA a Nového Zélandu se staly Wellingtonská deklarace z roku 2010 a Washingtonská deklarace z roku 2012. Wellingtonská deklarace byla podepsána ministry zahraničních věcí Hillary Clintonovou za USA a Murrayem McCullyem za Nový Zéland²³. Deklarace je stvrzením nového strategického partnerství, mluví o společných zájmech v oblasti Tichomoří, společném postupu v Afghánistánu a zapojení USA v regionu [Vaughn 2011: 1]. Druhým významným dokumentem, který je projevem zlepšování vztahů mezi USA a Novým Zélandem, je Washingtonská deklarace podepsaná roku 2012.

---

²² John Howard, In office, dostupné z WWW
<<http://primeministers.naa.gov.au/primeministers/howard/in-office.aspx>>, citováno 2014-04-06.

²³ Full Text of the Wellington Declaration, dostupné z WWW
<<http://www.stuff.co.nz/national/politics/4309206/Full-text-of-the-Wellington-Declaration>>, citováno 2014-04-06.

Ta rozšiřuje Wellingtonskou deklaraci, stanovuje principy rozšířené spolupráce a definuje cíle, o něž se obě země společně budou pokoušet. V roce 2013 deklarovali ministři obrany obou států, že se obranné struktury po podepsání dvou výše zmíněných dokumentů opět posílí²⁴.

Mezi Novým Zélandem a USA je vzhledem k oficiálním vládním krokům a dokumentům patrný výrazný posun k obnově vztahů, nicméně je nutné poznamenat, že tyto kroky jsou prováděny v podstatě mimo alianci ANZUS. Faktem zůstává, že Nový Zéland vojensky pomohl USA v době, kdy nebyl členem ANZUS, a článek č. 4, který vyvolala Austrálie, na tuto pomoc nebyl nutný. Všechny tři země jsou si už po mnoho desítek let blízkými spojenci nejen v oblasti bezpečnostní politiky, a pozitivní vývoj ve všech bilaterálních formách svazků mezi nimi můžeme předpokládat i v nadcházejících letech.

Jak je z výše uvedeného patrné, vztahy v rámci ANZUS pravděpodobně nedojdou plně funkční trilaterální podoby, kterou měly před sporem v polovině 80. let. Zabezpečení regionu už není příliš aktuální a vztahy všech tří států sice spolupracují v oblasti bezpečnostní politiky, nýbrž už se nesoustředí na zabezpečení Austrálie a Nového Zélandu, ale spíše současné vojenské konflikty a globální (ovšem i regionální) islámskou hrozbu. Tato spolupráce však zejména mezi Novým Zélandem a USA probíhá mimo rámec ANZUS.

---

²⁴ Victory Young, Patrice Dougan. NZ, US resume bilateral military ties after Nearly 30 Years, dostupné z WWW <http://www.nzherald.co.nz/nz/news/article.cfm?c_id=1&objectid=11147936>, citováno 2014-04-06.

8. Shrnutí

Práce prozkoumala chování Austrálie a Nového Zélandu, jakožto dvou spojenců ANZUS. Třetím a největším spojencem aliance jsou USA, se kterými měl právě Nový Zéland v polovině 80. let spor kvůli své protijaderné politice, kterou USA nebyly ochotny akceptovat. Cílem této práce bylo zjistit, proč Austrálie setrvala v konformním postoji vůči USA, kdežto Nový Zéland se rozhodl pro opoziční chování. Hypotézou bylo tvrzení, že Austrálie nezaujala opoziční postavení z větších obav z potencionální hrozby. Tato skutečnost se potvrdila jako pravdivá. Vláda Austrálie na rozdíl od Nového Zélandu v 80. letech, kdy se závody ve zbrojení staly opět aktuální, pocítovala nebezpečí z napadení, kdežto Nový Zéland jasně deklaroval, že hrozba je minimální, a proto může provádět nezávisle svou protijadernou politiku.

Jedním z faktorů, které měly ovlivňovat bezpečnostní politiku zemí, bylo protijaderně zaměřené mírové hnutí. Takové hnutí bylo na Novém Zélandu mnohem výraznější, než kdekoli jinde, a ačkoliv Australané měli také podobná hnutí a protestovali proti těžbě uranu a jadernému testování, vliv na vládu k přijetí striktnějších protijaderných opatření byl minimální. Nový Zéland oproti tomu měl celostátně rozšířené protijaderné skupiny, které ovlivňovaly jednání politických stran i na nejvyšší úrovni, a i když nejsou jediným faktorem, který se zasloužil o nezávisle prováděnou bezpečnostní politiku, přinejmenším ukazuje, jak kladně byla taková politika mezi novozélandskou veřejností přijímaná. Přes souhlas Novozélandců s autonomními akcemi je však nutné poznamenat, že většina z nich v období sporu s USA chtěla zůstat aktivním členem ANZUS, což však nebylo vzhledem k neústupnosti obou stran sporu možné. V případě Austrálie se všechny z uvedených faktorů, které by mohly způsobit opoziční chování vůči USA, ukázaly, jako nedostatečně silné pro vyvážení bezpečnostních výhod plynoucích z aliance se supervelmocí jakou byly USA. Australská vláda vždy raději potlačila částečně svůj autonomní zájem v zahraniční politice a podporovala svého spojence.

Po sporu USA a Nového Zélandu došlo ke změně vztahů mezi spojenci. Austrálie inklinovala k USA a Nový Zéland hledal silnějšího spojence v Austrálii. Již během 90. let se vztahy mezi Novým Zélandem a USA začaly zlepšovat, neboť Nový Zéland byl ochotný pomoci USA jak vojensky, tak personálně. Po útocích z 11. září 2001 deklarovali oba menší spojenci, že stojí po boku USA při válce proti teroru, přičemž Austrálie jako oficiální vyjádření takové podpory využila článek č. 4 dohody ANZUS.

Následně spolu USA a Nový Zéland podepsaly dvě deklarace, které prezentují snahu o společný postup v oblasti obranné a bezpečnostní politiky jak v regionu jižního Tichomoří, tak na Blízkém východě. Vzdávající tendence spolupráce spojenců ANZUS je jasně patrná, ačkoliv se hlavně v případě Nového Zélandu jedná v podstatě o spolupráci vně aliance. Je však jasné, že vytvoření takového poválečného paktu dalo zapříčinit blízkému vztahu třech demokratických zemí s podobnými společnými zájmy a upřednostňovanými hodnotami, které se v blízkých letech pravděpodobně výrazně měnit nebudou.

9. Summary

This thesis examines behavior of Australia and New Zealand, two members of ANZUS. The third and most powerful members are U. S. with whose New Zealand had dispute over anti-nuclear policy. U. S. was not able to accept such policy. The main goal of this thesis was to determine why did Australia remain in conformal position, while New Zealand decided to oppose U. S.

Hypothesis that Australia didn't occupy opposite posture against U. S. due to more intense perception of potential threat was verified. Australian government, unlike New Zealand's, perceiving greater likelihood of potential armed attack was forced to secure own state and Southeast Pacific region. New Zealand government declared the threat was minimal therefore they were able to perform independent anti-nuclear policy.

One of the factors effecting New Zealand's and Australia's security policy was anti-nuclear peace movement. Such movement counterworked much more powerfully on New Zealand. Australians demonstrated against uranium mining and nuclear testing but did not influenced government in way that would ensure stringent measures. Conversely, New Zealanders with their nationwide anti-nuclear groups effecting proceeding of political parties represent how positively anti-nuclear policy was accepted across the New Zealand's community. However, it's worth to say New Zealanders claimed they want to remain active member of alliance even during the dispute. Despite claiming such statement New Zealand was no longer perceived by U. S. as close ally just a friend. In Australia case all of the factors appeared not powerful enough to cause opposite behavior against U. S. and were not able to outweigh security benefits resulting from alliance with superpower. Australian government rather subdued own autonomous interest in foreign policy and support more powerful ally.

Change in ANZUS relations occurred after dispute in mid 1980s. Australia tended to U. S., while New Zealand was finding more powerful ally in Australia. In course of 1990s, relationship between New Zealand and U. S. had begun to improve, due to New Zealand's willingness to assist U. S. by military and medical support. After 9/11 both ANZUS smaller allies declared support in war against terror, while Australia for the first time officially invoked Article 4 of Treaty.

Subsequently, New Zealand and U. S. signed two declarations representing efforts to common practice in defense and security policy in Southeast Pacific region as well as in Near East. However there is clearly evident effort to cooperate within ANZUS, in New Zealand-U. S. case most of actions are realized without ANZUS. In summary, formation of longstanding military alliance brings about relations of countries with common interest and values, which will probably stay the same in next decades.

10. Použitá literatura

Prameny

Australian – New Zealand Agreement 1944, 21 January 1944,
<http://www.info.dfat.gov.au/info/historical/HistDocs.nsf/vVolume/7E1F98EB7E415F0ECA256B7E001E5C8B>

New Zealand Nuclear Free Zone, Disarmament, and Arms Control Act 1987, 8 June 1987,

<http://www.legislation.govt.nz/act/public/1987/0086/latest/whole.html#DLM115116>

No. 2 Security Treaty between Australia, New Zealand and the USA [ANZUS], 9 April 1952, http://www.dfat.gov.au/geo/new_zealand/anzus.pdf

South Pacific Nuclear-free Zone Treaty [Treaty of Rarotonga], 11 December 1986,
<http://www.fas.org/nuke/control/spnfz/text/spnfz.htm>

Úmluva Organizace spojených národů o mořském právu [UNCLOS – United Nations Convention on the Law of the Sea], 10. prosince 1982,
<http://www.windsea.cz/public/Image/sekce-typ-117/umluva-osn-o-morskem-pravu.pdf>

Washington Declaration on Defense Cooperation, 19 June 2012,
<http://www.globalsecurity.org/military/library/policy/dod/us-nz-wash-decl.pdf>

Monografie

a. Neperiodická literatura

Albinski, Henry S. (1987). *ANZUS, The United States and Pacific Security*, Maryland: University Press of America, 62 s.

Bergsmann, Stefan. (2001). The Concept of Military Alliance. In: Reiter, Erich and Gärtner, Heinz: *Small States and Alliances*. Heidelberg: Physica-Verlag. s. 20-31.

Blainey, Geoffrey. (1999). *Dějiny Austrálie*. Praha: Lidové noviny. 251 s.

Brooking, Tom. (2004). *The History of New Zealand*. Westport, Connecticut: Greenwood Press, 250 s.

Donnini, Frank P. (1991). *ANZUS in Revision: Changing Defense Features of Australia and New Zealand in the Mid-1980s*. Alabama: Air University Press. 203 s.

Gustafson, Barry. (2003). Společenské změny za vlády národní strany (1949-1951). In: Sinclair, Keith. (2003). *Dějiny Nového Zélandu*. Praha: Lidové noviny. s. 199-223.

Hamer, David. (2003). Centralizace a nacionalismus. In: Sinclair, Keith. (2003). *Dějiny Nového Zélandu*. Praha: Lidové noviny. s. 112-133.

Krause, Volker and Singer, David J. (2001). Minor Powers, Alliances, And Armed Conflict: Some Preliminary Patterns. In: Reiter, Erich and Gärtner, Heinz: *Small States and Alliances*. Heidelberg: Physica-Verlag. s. 12-19.

Macintyre, Stuart. (2013). *Dějiny Austrálie*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny. 269 s.

McKinnon, Malcolm. (2003). Nový Zéland a svět. In: Sinclair, Keith. (2003). *Dějiny Nového Zélandu*. Praha: Lidové noviny. s. 199-223.

Ollsen, Erik. (2003). Hospodářská krize a druhá světová válka (1931-1949). In: Sinclair, Keith. (2003). *Dějiny Nového Zélandu*. Praha: Lidové noviny. s. 179-198.

Romancov, Michael. (2008). Commonwealth – vznik a vývoj. In: Šanc, David; Ženíšek, Marek (2008). *Commonwealth: z perspektivy politické vědy*. Plzeň: Aleš Čeněk. s. 7-36.

Walt, S. (1987). *The Origins of Alliances*. Ithaca: Cornell University Press. 321 s.

Ward, Michael Don. (1982). *Research Gaps in Alliance Dynamics*. Monograph Series in World Affairs, Vol. 19, book 1. Denver: Graduate School of International Studies, University of Denver. 107 s.

b. Periodická literatura

Airey, Willis. (1947). New Zealand's Security, *Far Eastern Survey*, Vol. 16, No. 17 (Sep. 24, 1947), s. 193-197.

Albinski, Henry S. (1965). Australia and Nuclear Affairs, *Pacific Affairs*, Vol. 38, No. 1 (Spring 1965), s. 32-46.

Altfeld, Michael F. (1984). The Decision to Ally: A Theory and Test, *Western Political Quarterly*, Vol. 37, s. 523-544.

Alves, Dora. (1991). U.S.-New Zealand Relations: The National Government of New Zealand, *Asian Survey*, Vol. 31, No. 11 (Nov., 1991), s. 1061-1078.

Beaglehole, Ernest. (1944). The South Seas Regional Commission, *The Journal of the Polynesian Society*, Vol. 53, No. 2, s. 59-71.

Casey, R. G. (1937). Australia in World Affairs, *International Affairs*, Vol. 16, No. 5 (Sep., 1937), s. 698-713.

Catalinac, Amy L. (2010). Why New Zealand Took Itself out of ANZUS: Observing 'Opposition for Autonomy' in Asymmetric Alliances, *Foreign Policy Analysis*, Vol. 6, No. 4 (Oct. 2010), s. 317-338.

Cruickshank, A. A. (1967). Changing Perspectives of New Zealand's Foreign Policy, *Pacific Affairs*, Vol. 40, No. ½ (Spring – Summer, 1967), s. 93-112.

Gurry, Meg. (1995). Identifying Australia's 'region': From Evatt to Evans, *Australian Journal of International Affairs*, Vol. 49, No. 1, s. 17-31.

Lamare, James W. (1987). International Conflict: ANZUS and New Zealand Public Opinion, *The Journal of Conflict Resolution*, Vol. 31, No. 3 (Sep., 1987), s. 420-437.

- Martin, Brian. (1982). The Australian Anti-uranium Movement, *Alternatives: Perspectives on Society and Environment*, Vol. 10, No. 4 (Summer 1982), s. 26-35.
- Martin, Brian. (2007). Opposing Nuclear Power: Past and Present, *Social Alternatives*, Vol. 26, No. 2 (Second Quarter), s. 43-47.
- McCraw, David J. (1994). New Zealand's Foreign Policy Under National and Labour Governments: Variations on the "Small State" Theme?, *Pacific Affairs*, Vol. 67, No. 1 (Spring, 1994), s 7-25.
- Millar, Thomas B. (1964). Australia and the American Alliance, *Pacific Affairs*, Vol. 37, No. 2 (Summer, 1964), s. 148-160.
- Moran, Bernard and Loudon, Trevor. (2007). The Untold Story Behind New Zealand's ANZUS Breakdown, *National Observer*, No. 74, s. 21-36.
- Morrow, James D. (1991). Alliances and Asymmetry: An Alternative to the Capability Aggregation Model of Alliances, *American Journal of Political Science*, Vol. 35, No. 4 (Nov. 1991), s. 904 – 933.
- Olson, Mancur and Zeckhauser, Richard. (1966). An Economic Theory of Alliances, *Review of Economics and Statistics*, Vol. 48, No. 3, s. 266-279.
- Rowling, Wallace. (1986). New Zealand and ANZUS, *Armed Forces & Society*, Vol. 12, No. 2 (Winter 1986), s. 169-172.
- Rudd, Kevin. (2001). ANZUS and the 21st Century, *Australian Journal of International Affairs*, Vol. 55, No. 2 (Jul. 2001), s. 301-315.
- Smejkalová, Tereza. (2011). Australská bezpečnostní politika, *Mezinárodní politika*, č. 1, s. 9-11.
- Smith, Gary (1982). From ANZUS to Nuclear Alliance, *Social Alternatives*, Vol. 3, No. 1 (Oct. 1982), s. 10-14.
- Sulistiyanto, Priyambudi. (2010). Indonesia-Australia Relations in the Era of Democracy: The View from the Indonesian Side, *Australian Journal of Political Science*, Vol. 45, No. 1 (March 2010), s. 117-132.

- Thakur, Ramesh. (1985). A Nuclear-Weapon-Free South Pacific: A New Zealand Perspective, *Pacific Affairs*, Vol. 58, No. 2 (Summer, 1985), s. 216-238.
- Thakur, Ramesh. (1989). Creation of the Nuclear-Free New Zealand Myth: Brinkmanship without a Brink, *Asian Survey*, Vol. 29, No. 10 (Oct., 1989), s. 919-939.
- Tow, William and Albinski, Henry. (2002). ANZUS – Alive and Well after Fifty Years, *Australian Journal of Politics & History*, Vol. 48, No. 2 (Jun. 2002), s. 153-173.
- Tow, William T. (1989). The Anzus Dispute: Testing U. S. Extended Deterrence in Alliance Politics, *Political Science Quarterly*, Vol. 104, No. 1 (Spring, 1989), s. 117-149.
- Umetsu, Hiroyuki. (2005). The Impacts of Indonesia's Civil War and the US-Soviet Tug of War over Indonesia on Australia's Diplomacy Towards West New Guinea, *The Journal of Pacific History*, Vol. 40, No. 2 (September 2005), s. 171-191.
- Ungerer, Carl. (2007). The "Middle Power" Concept in Australian Foreign Policy, *Australian Journal of Politics and History*, Vol. 53, No. 4, s. 538-551.
- Van Der Eng, Pierre. (2009). Konfrontasi and Australia's Aid to Indonesia during the 1960s, *Australian Journal of Politics and History*, Vol. 55, No. 1, s. 46-63.
- Walt, Stephen. (2009). Alliances in a Unipolar World, *World Politics*, Vol. 61, No. 1 (January 2009), s. 86-120.
- Wood F. L. (1956). New Zealand and Southeast Asia, *Far Eastern Survey*, Vol. 25, No. 2 (Feb., 1956), s. 23-27.
- Wood, F. L. (1953). The Anzac Dilemma, *International Affairs*, Vol. 29, No. 2 (Apr., 1953), s. 184-192.
- Young, Thomas-Durell. (1988). U.S. Policy and the South and southwest Pacific, *Asian Survey*, Vol. 28, No. 7 (Jul., 1988), s. 775-788.

c. Ostatní zdroje

Dewes, Kate and Ware, Alyn. Aotearoa/New Zealand: From Nuclear Ally to Pacific Peacemaker. *International Symposium – The Security of Asia Pacific Region in the Post Cold War Era: Present Condition and Prospect*. 2004.

Dewes, Kate. Peace and Disarmament Activism and Foreign Policy. Presentation to 43rd Otago Foreign Policy School. 2008, s.

O’Neil, Robert John. Australia’s Strategic Options in the 1980s. *Working Paper – Strategic and Defense Studies Centre, Research School of Pacific Studies, Australian National University*. 1980, 26 s.

Rostek, Michael A. Approaches to National Security: A Canadian-Australian Comparison. *Occasional Paper Series, Centre for International Relations*. 2006, 31 s.

Vaughn, Bruce. Australia: Background and U. S. Relations. *Congressional Research Service*. 2012, 19 s.

11. Seznam příloh

12. Příloha č. 1: Seznam australských premiérů (tabulka)

13. Příloha č. 2: Seznam novozélandských premiérů (tabulka)

12. Přílohy

1. Příloha č. 1: Seznam australských premiérů (tabulka)

Jméno	Politická strana	Období
Joseph Benedict (Ben) Chifley	Australská strana práce	1945 - 1949
Robert Gordon Menzies	Liberální strana Austrálie	1949 - 1966
Harold Edward Holt	Liberální strana Austrálie	1966 - 1967
John McEwen	Strana venkova	1967 - 1968
John Grey Gorton	Liberální strana Austrálie	1968 - 1971
William McMahon	Liberální strana Austrálie	1971 - 1972
Edward Gough Whitlam	Australská strana práce	1972 - 1975
John Malcolm Fraser	Liberální strana Austrálie	1975 - 1983
Robert (Bob) James Lee Hawke	Australská strana práce	1983 - 1991
Paul John Keating	Australská strana práce	1991 - 1996
John Winston Howard	Liberální strana Austrálie	1996 - 2007
Kevin Michael Rudd	Australská strana práce	2007 - 2010
Julia Eileen Gillardová	Australská strana práce	2010 - 2013
Anthony John Abbott	Liberální strana Austrálie	2013 - Současnost

Zdroj: Macintyre, Stuart. (2013). *Dějiny Austrálie*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny. s. 245.

2. Příloha č. 2: Seznam novozélandských premiérů (tabulka)

Jméno	Politická strana	Období
Rt. Hon. Peter Fraser	Labouristická strana	1940 - 1949
Rt. Hon. Sir Sidney George Holland	Národní strana	1949 - 1957
Rt. Hon. Sir Keith Jacka Holyoake	Národní strana	1957
Rt. Hon. Walter Nash	Labouristická strana	1957 - 1960
Rt. Hon. Sir Keith Jacka Holyoake	Národní strana	1960 - 1972
Rt. Hon. John Ross Marshall	Národní strana	1972
Rt. Hon. Norman Eric Kirk	Labouristická strana	1972 - 1974
Rt. Hon. Wallace Edward Rowling	Labouristická strana	1974 - 1975
Rt. Hon. Sir Robert Muldoon	Národní strana	1975 - 1984
Rt. Hon. David Russell Lange	Labouristická strana	1984 - 1989
Rt. Hon. Geoffrey Winston Palmer	Labouristická strana	1989 - 1990
Rt. Hon. Michael Moore	Labouristická strana	1990
Rt. Hon. James Bolger	Národní strana	1990 - 1997
Rt. Hon. Jennifer (Jenny) Shipleyová	Národní strana	1997 - 1999
Rt. Hon. Helen Clarková	Národní strana	1999 - 2008
Rt. Hon. John Phillip Key	Národní strana	2008 - Současnost

Zdroj: Sinclair, Keith a kol. (2003). *Dějiny Nového Zélandu*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny. s. 343.